

Juridiska institutionen
Juristprogrammet
HRO800 Examensarbete, 30 högskolepoäng
Vårterminen 2022
Handledare: Filip Bladini
Examinator: Max Lyles

Ideell ersättning för personskada

– schabloner som grund för beräkningen

Ellen Jonzén

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Innehåll

Förkortningar.....	4
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte.....	6
1.3 Metod.....	6
1.4 Material.....	7
1.5 Disposition.....	8
2 Ideell ersättning för personskada enligt skadeståndslagen.....	10
2.1 Personskada.....	10
2.2 Särdragen för ideell ersättning för personskada.....	11
2.3 Sveda och värk.....	12
2.4 Lyte och men.....	13
2.5 Särskilda olägenheter.....	13
2.6 Skadestånd och försäkring.....	14
3 Schablonerna för ideell ersättning för personskada.....	16
3.1 Inledning.....	16
3.2 Trafikskadenämndens tabell för sveda och värk.....	16
3.3 Brottsoffermyndighetens ersättning för sveda och värk.....	17
3.4 Ersättning för anhörigs död.....	18
3.5 Trafikskadenämndens tabeller för men, ärr och amputation.....	21
3.6 Trafikskadenämndens tabell för vissa särskilda skadetyper – särskilt missfall.....	22
4 Analys och jämförelse av schablonerna.....	25
4.1 Inledning.....	25
4.2 Schablonersättningarnas historiska utveckling.....	25
4.3 Särskilt om utvecklingen av ersättningen vid missfall.....	26
4.4 Omfattningen av schablonerna.....	27
4.5 Beaktande av individuella faktorer.....	28
4.6 Individuella faktorer vid ersättning vid missfall.....	29
4.7 De ersättningsberättigade.....	32
4.8 Schablonerna i relation till principen om full ersättning.....	33
4.9 Framtida utveckling av schablonerna.....	34
5 Argument för utformningen av schablonerna.....	36
5.1 Inledning.....	36

5.2 Enklare och snabbare tillämpning	36
5.3 Minskade administrationskostnader	39
5.4 Alla skadelidande med samma invaliditetsgrad drabbas lika.....	40
5.5 Ersättningen ska bestämmas efter besvärens svårhet	41
5.6 De ideella skadorna kan inte värderas objektivt.....	43
5.7 Det är möjligt att rättssäkert skapa och tillämpa schabloner	44
6 Slutsatser och avslutande reflektioner	46
6.1 Schablonerna	46
6.2 Argumenten	49
Källförteckning.....	51

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
Kap.	Kapitel
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
Prop.	Proposition
SkL	Skadeståndslag, SFS 1972:207
SOU	Statens offentliga utredningar
TSL	Trafikskadelagen, SFS 1975:1410

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Personskador drabbar ett stort antal människor varje år och kan uppkomma på många olika sätt. Bara i trafiken skadas ungefär 30 000 personer årligen och omkring 200 avlider.¹ Att drabbas av en personskada kan vara mycket påfrestande och kan i vissa fall förändra livet för den som drabbas. Skadan kan till exempel innebära att den skadade inte kan röra sig som vanligt, har ständig smärta, synliga ärr, depression eller att de inre organen inte fungerar som de ska.

I inledningen till sin avhandling skriver Mia Carlsson att ”rätten till skydd för liv och hälsa är i hög grad ett av rättsordningen respekterat intresse, vilket bland annat kommer till uttryck genom olika regler om ersättning vid personskada. Ersättningen är socialt betydelsefull och skadorna särskilt prioriterade”.² Den som har drabbats av en personskada kan bland annat ha rätt till ersättning³ för fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur eller av bestående art till följd av skadan, vilket benämns ersättning för sveda och värk respektive lyte och men. Att den skadelidande får ersättning för fysiska och psykiska besvär kan inte göra skadan ogjord men kan underlätta rehabiliteringen eller på andra sätt få positiva effekter.

Skadeståndslagens (SkL) 5 kap. innehåller bestämmelser om hur skadestånd ska beräknas men kapitlet har en stor räckvidd eftersom det är tillämpligt vid många andra typer av ersättningar, även när det inte är fråga om att utge skadestånd enligt SkL. Ersättning för sveda och värk samt lyte och men är ideella ersättningar som i huvudsak beräknas genom tillämpning av olika schabloner. Schablonerna skiljer sig åt men användningen av schabloner innebär att ersättningsberäkningen blir mer standardiserad jämfört med om det hade skett en fullständig individuell bedömning i varje fall.

I olika typer av juridiska texter framförs argument för att ersättning ska lämnas schablonmässigt samt hur ersättningsberäkningen ska utformas. Argumenten förs fram av

---

¹ Svensk Försäkring, *Dödade och skadade i trafiken* och Polismyndigheten, *Minskat antal omkomna i vägtrafiken*.

² Carlsson (2008), s. 29.

³ Begreppet ersättning används i uppsatsen som ett samlingsbegrepp för skadestånd och annan ersättning.

flera olika aktörer i den rättsliga debatten. Regeringen framför genom särskilda utredare argument i offentliga utredningar och propositioner som föregår lagstiftning, Högsta domstolen (HD) i sina domskäl när en specifik juridisk lösning väljs, Trafikskadenämnden senast i en rapport om förändring av ersättningsberäkningen och rättsvetenskapen i den juridiska litteraturen. Dessa författare benämns nedan som aktörer. Argumenten har i olika grad påverkat hur ideell ersättning för personskada beräknas. Vissa av argumenten som har lyfts fram kan ha en generell tillämplighet för flera eller alla ersättningsposter eller schabloner medan andra argument endast är relevant för en av dessa.

1.2 Syfte

Uppsatsen syftar till att analysera de ersättningsposter som följer av SkL som ger en rätt till ideell ersättning för personskada samt de schabloner som är utvecklade för att användas vid beräkningen av den ideella ersättningen. För att uppnå syftet ska undersökas hur ersättningsposterna och schablonerna förhåller sig till varandra genom att analysera och jämföra schablonerna. Jämförelsen tar sikte på hur schablonerna har utvecklats, vad schablonerna omfattar, hur stort utrymme är för anpassning efter individuella hänsyn, vem som har rätt till ersättning, hur schablonerna och den ideella ersättningen förhåller sig till principen om full ersättning samt hur schablonerna kan tänkas utvecklas framåt.

Vidare syftar uppsatsen till att kartlägga argumenten som har använts för att motivera valet av en viss utformning av de nämnda schablonerna. Argumenten kommer analyseras utifrån deras respektive innebörd och vilket sammanhang de presenteras i. Analysen kommer även söka svar på om det finns argument som framförs av flera aktörer och som därmed kan anses vara särskilt betydelsefulla i den rättsliga debatten om ersättningen för ideell personskada. Vidare syftar undersökningen till att analysera hur respektive argument förhåller sig till parternas intressen, vilka framför allt är den skadelidande, den skadeståndsskyldige, försäkringsbolag och försäkringskollektivet.

1.3 Metod

För att uppnå syftet är det inte tillräckligt att använda en rättsdogmatisk metod, vilken används för att fastställa gällande rätt. Istället har använts en metod som tillåter en mer omfattande analys med avseende på vilket material som ligger till grund för analysen samt

vilka aspekter som kan behandlas. I den inledande delen av uppsatsen har dock en rättsdogmatisk metod använts för att undersöka ersättningsposterna och schablonerna. Denna del är nödvändig för att kunna genomföra, och som läsare ta del av, uppsatsens analys eftersom den bygger på vad som presenterats avseende ersättningsposterna och schablonerna.

Jämförelsen tar sikte på de i syftet nämnda faktorerna och genomförs genom att analysera förhållandet mellan schablonerna samt deras likheter och skillnader. Argumenten för utformningen av schablonerna har identifierats i det valda materialet och utifrån hur de är formulerade, vad de innebär och i vilka sammanhang de har presenterats har en kartläggning av argumenten gjorts. Genom att analysera innebörden av argumenten kan sedan argumentens förhållande till parternas intressen kartläggas. Tillvägagångssättet kan beskrivas som rättsanalytiskt.⁴

1.4 Material

Den inledande delen av undersökningen med grund i rättsdogmatisk metod fokuserar på de traditionella rättskällorna lag, förarbeten, praxis och doktrin. En särskilt betydelsefull källa avseende ersättningsposterna för ideell personskadeersättning är prop. 2000/01:68 eftersom det var i detta förarbete som alla ersättningsposter senast behandlades utförligt samt för att den innehåller relevanta lagändringar. Även praxis från HD är viktig, i synnerhet gällande ersättning för anhörigs död som till stor del är utvecklad genom praxis.

Utöver de traditionella rättskällorna används Trafikskadenämndens tabeller för beräkningen av ersättning för sveda och värk samt lyte och men, vilka är mycket detaljerade. Även Brottsoffermyndighetens referatsamling används angående ersättning för sveda och värk. Trafikskadenämnden presenterade i oktober 2021 en rapport med en översyn över ersättningen vid missfall och dess beräkning (nedan ”Missfallsrapporten”), vilken i stort sett är avgörande för möjligheten att undersöka denna schabloniserade ersättning. Med anledning av rapporten kommer särskilt fokus i vissa delar att riktas mot ersättningen vid missfall.

---

⁴ Sandgren (2018), s. 50 f.

Det material som argumenten hämtas ur har tagits fram genom så kallad kedjesökning där läsning av material genom hänvisningar och referenslistor leder vidare till nytt material.⁵ Inledningsvis har det material som använts för den första delen av undersökningen även använts för att hitta argument. Av det tidigare nämnda materialet var propositionen, rättsfall från HD samt utförliga texter från nämnderna och då framför allt Missfallsrapporten relevant. Däremot var inte lagtext och Trafikskadenämndens tabeller en relevant källa eftersom de inte innehåller någon argumentation angående hur schablonerna är utformade. Genom det nämnda materialet och översiktliga verk på området har jag sökt vidare efter rättsvetenskapliga texter samt ytterligare förarbeten. Materialet är av varierande karaktär och är skrivna av olika aktörer som har olika syften. Läsaren bör särskilt uppmärksammas på att rapporten till Whiplashkommissionen med titeln *Ökad användning av schabloner i personskaderegleringen – ett förslag* har just ett sådant uttalat syfte vilket färgar den argumentation som framförs.⁶ Flera av de rättsvetenskapliga källorna är så viktiga inom området att de inte kan undgås.⁷

Genom undersökningen har det saknats möjlighet att fånga upp alla argument som har framförts vilket även återspeglar sig i den valda metoden för materialsökning. Det finns mycket rättsvetenskapligt material som berör ideell ersättning för personskada och därför används endast material från 2000-talet. Eftersom de flesta delar inte har genomgått några genomgripande förändringar finns det troligtvis material därutöver som hade varit relevant för denna undersökning. Kedjesökning som metod för materialinsamling har det inneboende problemet att författare tenderar att hänvisa till personer som håller med den egna ståndpunkten och det finns därför en risk, om än liten, att de aktörer som argumenterar för ett annat sätt att beräkna ersättningen för ideell personskada inte har uppmärksammas i undersökningen.

1.5 Disposition

Uppsatsen är indelad i sex kapitel. Kapitel två innehåller en redogörelse för vad en ideell personskada är, vilka ersättningsposter som följer av 5 kap. 1 § SkL samt förhållandet mellan skadestånd och försäkring, vilket ger läsaren en förståelse för det sammanhang som

---

⁵ A.a, s. 38 f.

⁶ Kleineman och Schönning (2005).

⁷ Bland annat Anderssons *Gränsproblem och Ersättningsproblem*, Hellner och Radetzki *Skadeståndsrätt*, Carlssons *Arbetskada* samt Randquist m.fl. *Ersättning för personskada*.

schablonerna för ideell ersättning befinner sig i. I kapitel tre presenteras hur de olika schablonerna är utvecklade och utformade. Med utgångspunkt i vad som presenterades i kapitel tre analyseras och jämförs schablonerna i kapitel fyra utifrån ett antal olika aspekter. I kapitel fem presenteras de argument som har förekommit avseende utformningen av schablonerna för ersättning för ideell personskada. Mot bakgrund av att analyser och slutsatser läggs fram i de tidigare kapitlen innehåller kapitel sex mer övergripande slutsatser och några avslutande reflektioner.

2 Ideell ersättning för personskada enligt skadeståndslagen

2.1 Personskada

Begreppet personskada är viktigt för förståelsen av den problematik som på olika sätt kommer uppmärksammas i uppsatsen. Innebörden av en personskada är inte definierat i SkL men det finns ledning i förarbeten och praxis. Följande uttalande görs i en proposition från 1975:

*”Med personskada förstås i svensk rätt den fysiska eller psykiska defekt hos den skadelidande som utgör en direkt följd av skadehandlingen. Defekten kan utgöra en mekaniskt framkallad direkt skada på den kroppsliga organismen (en krossad fot, köttår, inre blödningar etc.). Den kan också bestå i en sådan skada som har framkallats genom förgiftning, strålning e. d. (förstörda vävnader, inre sjukdomstillstånd etc.). Defekten kan vidare vara av psykisk art. När en person i samband med en obehaglig upplevelse eller liknande drabbas av psykisk chock kan – om förutsättningar härför i övrigt föreligger – skadestånd utgå på grund av personskada. Detsamma gäller vid skada på den psykiska hälsan genom ärekränkning eller annan icke fysisk påverkan. Även lidande och obehag som har framkallats av ett fysiskt defekttillstånd ersätts i viss omfattning som personskada, nämligen genom s. k. ideellt skadestånd. Slutligen föreligger personskada då någon avlider till följd av en skadehandling.”*⁸

Personskada kan därmed förstås som ett begrepp som omfattar ett mycket stort antal situationer och som på senare år har blivit allt mer betydelsefull avseende de psykiska skadorna.

Skadestånd för personskada utgår enligt 2 kap. 1 § SkL om skadan har orsakats av ett uppsåtligt eller vårdslöst handlande. Även när ersättning ska utgå på annan grund tillämpas lagen för att beräkna ersättningens storlek, vilket gäller för bland annat trafikskador,⁹ patientskador¹⁰ och miljöskador.¹¹ SkL är därmed tillämplig vid beräkningen av ersättningen vid många av de personskador som inträffar och har en stor betydelse för hur personskadorna

---

⁸ Prop. 1975:12, s. 20.

⁹ Se t.ex. 9 § trafikskadelagen (TSL) och 21 § järnvägstrafiklagen.

¹⁰ 8 § patientskadelagen.

¹¹ 32 kap. miljöbalken samt Hellner och Radetzki (2018), s. 338.

ersätts. Uppsatsen behandlar ersättning som beräknas enligt 5 kap. SkL och träffar därmed både skadestånd och annan ersättning.

Ersättning för personskada beräknas enligt 5 kap. 1 § SkL.

”Skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för
1. sjukvårdskostnad och andra kostnader för den skadelidande, inbegripet skälig
komensation till den som står den skadelidande särskilt nära,
2. inkomstförlust,
3. fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) eller av bestående art
(lyte eller annat stadigvarande men) samt särskilda olägenheter till följd av skadan.”

Kostnader och inkomstförlust är ekonomisk skada som kan värderas i pengar. De kostnader som den skadelidande har haft och den faktiska inkomstförlusten, som är kvar efter att bland annat sjuklön eller sjukpenning betalats ut, ska ersättas. Hur stort skadeståndet blir i dessa delar går alltså ofta att räkna ut. Det fungerar dock inte på samma sätt när det gäller ersättning för sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men och särskilda olägenheter eftersom dessa skador inte går att sätta ett ekonomiskt värde på.

På grund av att stora delar av den ekonomiska skadan vid personskada ersätts genom socialförsäkringssystemet och privata försäkringar har den viktigaste uppgiften för skadeståndsrätten gällande personskador i praktiken blivit att ersätta ideell skada.¹² Särdragen för de ideella skadorna behandlas i kommande avsnitt.

Utöver skadestånd för personskada reglerar SkL också skadestånd för sakskada, ren förmögenhetsskada och kränkning, 2 kap. 1–3 §§ SkL.

2.2 Särdragen för ideell ersättning för personskada

Inom skadeståndsrätten är en av de grundläggande tankarna att skadeståndet ska göra att den skadelidande försätts i samma situation som om skadan inte hade inträffat. Avseende de ekonomiska skadorna kan denna tanke anses väl stämma överens med de praktiska effekterna

---

¹² Prop. 2000/01:68, s. 17.

av att få ersättning. Exempelvis vid en personskada som lett till inkomstförlust utreds hur stort belopp den skadelidande gått minste om genom sjukskrivningen. Ersättning motsvarande inkomstförlusten täcker då den ekonomiska skadan och den skadelidande är därmed försatt i samma situation som om skadan inte hade inträffat. Ersättning för fysiskt eller psykiskt lidande, ärr eller andra skador av ideell karaktär kan dock inte göra att den skadelidande försätts i samma situation som om skadan inte har inträffat. Smärtan, rädslan och märket på huden kommer inte försvinna på grund av att den skadelidande får ersättning.

Utifrån karaktären på de skador som den ideella ersättningen är till för att täcka går det inte att på ett objektivt sätt värdera skadorna, vilket är ett problem som ofta gör sig påmint vid rättsliga frågor som berör de ideella ersättningarna för personskada. Detta är också utgångspunkten för att de ideella skadorna i stor utsträckning ersätts genom schabloner – det går helt enkelt inte att sätta ett objektivt värde på en ideell skada. Att de ideella skadorna inte låter sig värderas i pengar är en viktig utgångspunkt att ha med sig i den fortsatta läsningen av uppsatsen.

I de följande tre avsnitten behandlas de ersättningsposter avseende ideell ersättning som framgår av lagtexten, nämligen sveda och värk, lyte och men samt särskilda olägenheter. Lagtexten ger dock ingen ledning för hur den ideella ersättningen ska beräknas.

2.3 Sveda och värk

Ersättningsposten sveda och värk tar sikte på det fysiska och psykiska lidande av övergående natur som den skadelidande upplever under den akuta sjuktiden,¹³ en period som sträcker sig från skadetillfället till dess att den skadelidande är återställd eller då besvären betraktas som bestående.¹⁴ Det fysiska lidandet kan innebära smärta och obehag och det psykiska lidandet har exemplifierats i förarbetena som ångest, sömn- och koncentrationssvårigheter, depressiva reaktioner och sexuella störningar. Även oro och ångslan inför framtiden ingår i ersättningen. Sveda och värk omfattar lidande som orsakas direkt av skadan men även sådant lidande som kommer av vård eller behandling av skadan.¹⁵ För att ersättning ska lämnas för psykiska

---

¹³ Prop. 2000/01:68, s. 24.

¹⁴ Hellner och Radetzki (2018), s. 375.

¹⁵ Prop. 2000/01:68, s. 24.

besvär krävs att det är fråga om en personskada, d.v.s. att besvären är medicinskt påvisbara. För att visa detta kan den skadelidande till exempel visa upp intyg från läkare, psykolog eller kurator.¹⁶

Det har ibland tidigare ansetts att ersättningen för sveda och värk skulle motsvara utgifter för rekreation, syfta till upprättelse för den skadelidande eller som privatböter för den skadeståndsskyldige. Mot bakgrund av det sätt som ersättningen beräknas på kan den numera anses ligga närmare uppfattningen att den är ett ”plåster på såren”.¹⁷

I förarbetena framhålls att ersättningen brukar beräknas när den akuta sjuktiden är över då omständigheterna kan överblickas, eller tidigare om den akuta sjuktiden är lång. Ersättningen beräknas enligt tabeller som fastställs av Trafikskadenämnden.¹⁸

2.4 Lyte och men

Ersättning för lyte och annat stadigvarande men¹⁹ ersätter fysiskt och psykiskt lidande av bestående art. En skada anses vara bestående när besvären bedöms som varaktiga och behandling i egentlig mening har upphört. Följderna av skadan anses då påverka den skadelidande under resten av livet. Med lyte avses främst kroppsfel, ärr, hälta och förlust av kroppsdel som orsakar fysiskt eller psykiskt lidande. Andra följder av skadan, både smärta och obehag samt följder som gör det svårt att leva ett normalt liv, ersätts som annat stadigvarande men. Liksom för sveda och värk beräknas ersättningen för lyte och men med hjälp av tabeller som har fastställts av Trafikskadenämnden.²⁰

2.5 Särskilda olägenheter

Posten särskilda olägenheter ersatte genom 2001 års ändring av skadeståndslagen den tidigare posten olägenheter i övrigt. Den ersättning som tidigare lämnades enligt schablon för olägenheter i övrigt vid mindre omfattande skador ingår numera i ersättningen för lyte och

---

¹⁶ Randquist m.fl. (2021), s. 255.

¹⁷ Hellner och Radetzki (2018), s. 375.

¹⁸ Prop. 2000/01:68, s. 24.

¹⁹ I fortsättningen används termen *lyte och men*.

²⁰ Prop. 2000/01:68, s. 25 f.

men.²¹ Särskilda olägenheter ska istället utgå ”vid särskilt allvarlig invaliditet och efter en individuell prövning samt därutöver undantagsvis om olägenheten klart överstiger vad som kompenseras genom ersättning för lyte eller annat stadigvarande men.”²² Den nu gällande formuleringen är därmed betydligt snävare än den som gällde tidigare.

Särskilda olägenheter avser allmänna besvär som den skadelidande drabbats av på grund av skadan, exempelvis ökad anspänning i arbetet och förlust av fritid om det innebär ett stort ingrepp i den skadelidandes liv.²³ Det finns ännu ingen praxis från HD men Bengtsson och Strömbäcks allmänna intryck är att både de skadelidandes yrkanden i nämnderna och nämndernas inställning till ersättningsposten är återhållsam.²⁴ Eftersom ersättningen för särskilda olägenheter inte är schabloniserad kommer den inte att behandlas i någon större utsträckning i de kommande avsnitten.

2.6 Skadestånd och försäkring

Försäkringar har fått en allt större betydelse i det ersättningsrättsliga systemet. Avseende personskador är det vanligt både med försäkring på den skadeståndsskyldiges och den skadelidandes sida. Ansvarsförsäkring är en försäkring som tecknas av den som kan komma att bli skadeståndsskyldig och är mycket vanlig både bland privatpersoner och företag genom att den ofta ingår som en komponent i en paketförsäkring, exempelvis hemförsäkring. Ansvarsförsäkringen skyddar den skadeståndsskyldige men ger även den skadelidande en bättre möjlighet att få skadestånd.²⁵

Vid privata personförsäkringar som är så kallade summaförsäkringar kan den skadelidande få skadestånd utöver försäkringsersättning. Det gäller exempelvis för olycksfallsförsäkringar och gravidförsäkringar och innebär att den skadeståndsskyldiges ansvar att utge skadestånd inte minskar på grund av att den skadelidande har försäkringsskydd.²⁶

---

²¹ A.prop, s. 28 f.

²² A.prop, s. 29.

²³ A.prop, s. 69 f.

²⁴ Bengtsson och Strömbäck (2021), 5.1.12.4.3.

²⁵ Hellner och Radetzki (2018), s, 177 f.

²⁶ A.a, s. 345.

Av stort intresse för uppsatsen är även trafikförsäkringen som ska finnas för i stort sett alla motordrivna fordon och ska ersätta skador som uppkommer som en följd av trafik med sådant fordon.²⁷ Enligt 9–10 §§ TSL ersätts personskadorna genom försäkringen för det fordon som den skadelidande färdades i vid olyckan och beräknas, som tidigare nämnts, genom tillämpning av 5 kap. 1 § SkL.

Olika försäkringslösningar och deras inverkan i olika situationer behandlas inte närmare i uppsatsen som bekant tar sikte på hur ersättning för ideell personskada ska beräknas.

---

²⁷ Strömbäck och Bernerfalk (2019), s. 18.

3 Schablonerna för ideell ersättning för personskada

3.1 Inledning

I detta kapitel behandlas de schabloner som har utvecklats av olika aktörer för att fungera som norm för hur ersättningen ska fastställas vid olika typer av skador. Lagstiftaren har genom bestämmelsen i 5 kap. 1 § SkL bestämt vilken typ av ersättning som ska kunna utgå till en skadelidande som drabbats av personskada men har varit sparsam med att ange hur ersättningen ska beräknas. Det är i detta utrymme och med lagstiftningen som utgångspunkt som schablonerna har skapats.

De schabloner som finns tillgängliga för tillämpning vid personskada är Trafikskadenämndens tabell för ersättning för sveda och värk, Brottsoffermyndighetens ersättning för sveda och värk, ersättningen för anhörigs död, Trafikskadenämndens tabeller för men, ärr och amputation samt Trafikskadenämndens tabell för vissa särskilda skadetyper. Vissa av schablonerna är mer intressanta och kommer behandlas mer utförligt men för att ge en helhetsbild presenteras samtliga.

3.2 Trafikskadenämndens tabell för sveda och värk

Trafikskadenämnden fastställer en tabell för hur ersättning för sveda och värk beräknas, vilken uppdateras årligen. Genom flera rättsfall²⁸ har HD godtagit tillämpningen av tabellen som därmed anses vara allmänt accepterad för att beräkna ersättningsbeloppet även om domstolarna formellt inte är bundna av Trafikskadenämndens tabeller. Vid lagändringarna år 2001 framhölls Trafikskadenämndens tabeller som en bra lösning för beräkningen av ersättningen för sveda och värk.²⁹

Vid beräkningen av ersättningen ska tre objektivt konstaterbara kriterier beaktas, nämligen skadans art, vårdtidens längd och vårdform.³⁰ En mer typisk och objektiv bedömning av lidandets svårighetsgrad eftersträvas genom hänvisningen till skadans art.³¹ När det gäller vårdtidens längd är perioden av sjukskrivning en utgångspunkt men den akuta sjuktiden kan

---

²⁸ Se t.ex. NJA 1972 s. 81, NJA 1993 s. 41 I och II samt NJA 1996 s. 509.

²⁹ Prop. 2000/01:68, s. 24.

³⁰ A.prop, s. 24 och Trafikskadenämnden, Cirkulär nr 2–2022 bilaga 1.

³¹ Carlsson (2008), s. 638.

bedömas vara både längre och kortare än sjukskrivningen. Ersättningen lämnas med samma belopp oavsett om sjukskrivningen uppgår till heltid eller endast i mindre omfattning. För pensionärer och barn, där sjukskrivning inte är aktuellt, bedöms vårdtidens längd utifrån andra faktorer. Sjukskrivningens längd är inte heller avgörande vid psykiska besvär om den skadelidande återgått i arbete på grund av att det är önskvärt att sjukskrivning undviks med hänsyn till behandlingen, trots att de medicinska besvären hade motiverat en sjukskrivning.³² Det kan tänkas handla om skadelidande vars rehabilitering påskyndas av att exempelvis behålla tidigare rutiner eller att regelbundet befinna sig i sociala sammanhang.

Vilken form av vård som den skadelidande får avgör vilket av de tre grundbeloppen som utgår. Vid sjukhusvård för svår skada får den skadelidande 6 300 kr per månad, vid sjukhusvård för skada som inte är svår får den skadelidande 4 700 kr per månad och vid annan vård än sjukhusvård utges 2 700 kr per månad. Om den akuta sjuktiden fortfarande pågår ett år efter skadan minskar grundbeloppet. Utöver grundbeloppen kan vissa tillägg ges, bland annat om den skadelidande vårdas på intensivvårdsavdelning, genomgår upprepade större operationer, har högt armgips eller helbensgips.³³

När ersättningens storlek bestäms beaktas inte den skadades ålder, yrke eller grad av känslighet.³⁴ Gärningens beskaffenhet ska inte heller påverka ersättningens storlek.³⁵ Eftersom ersättningen beräknas med hjälp av ett fastställt belopp per månad är det avgörande hur lång tid den akuta sjuktiden bedöms vara.

3.3 Brottsoffermyndighetens ersättning för sveda och värk

Tillämpningen av Trafikskadenämndens tabell för sveda och värk förutsätter att personskada kan konstateras genom att den skadelidande visar att den drabbats av medicinskt påvisbara besvär samt att längden på den akuta sjuktiden kan bestämmas. Vid sexuella övergrepp kan personskada och den akuta sjuktidens längd ofta inte fastställas,³⁶ eftersom det i många fall saknas medicinsk utredning. Brist på medicinsk utredning är särskilt vanlig vid sexuella

---

³² Trafikskadenämnden, Cirkulär nr 2–2022 bilaga 1.

³³ A.a. bilaga 1.

³⁴ Randquist m.fl. (2021), s. 257.

³⁵ NJA 1992 s. 740.

³⁶ Prop. 2000/01:68, s. 25.

övergrepp mot barn eftersom brotten upptäckts först senare och det därför inte förekommit någon läkarbehandling i samband med brottet. Att det saknas medicinsk utredning hindrar dock inte att den skadelidande ges rätt till ersättning för sveda och värk, men ersättningen måste i dessa fall bestämmas efter andra schabloner.³⁷

Brottsoffermyndigheten har, förutom schabloner för kränkingsersättning, även utvecklat schabloner för sveda och värk vid sexuella övergrepp. I ett rättsfall från 2005 klargör HD att Trafikskadenämndens tabell ska tillämpas i första hand och att Brottsoffermyndighetens schabloner ska tillämpas endast i de fall där det på grund av bristande medicinsk utredning inte går att fastställa att det varit fråga om en personskada samt längden på den akuta sjuktiden. Vid sexuella övergrepp har det ansetts stå klart att den som utsatts för sexuella övergrepp generellt sett drabbas av medicinskt påvisbara besvär. Schablonen ska dock inte tillämpas om det finns utredning som gör det möjligt att bestämma ersättningen efter de individuella omständigheterna.³⁸ Schablonen innebär ett antagande dels om förekomsten av personskada, dels om längden på den akuta sjuktiden.

Brottsoffermyndigheten tillämpar en schablon om 15 000 kr vid våldtäkt av normalgraden mot vuxen eller barn vilket motsvarar ett halvårs akut sjuktid,³⁹ och vid oaktsam våldtäkt utgår 10 000 kr.⁴⁰ Vid upprepade grova sexuella övergrepp mot barn utges 30 000 kr för sveda och värk.⁴¹ Ett belopp om 50 000 kr kan utges om det varit fråga om mycket grova sexuella övergrepp under lång tid.⁴² Det finns därmed flera schabloner med olika belopp som ska tillämpas beroende på de objektiva omständigheterna i det enskilda fallet.

3.4 Ersättning för anhörigs död

Om en person avlider plötsligt kan de som är nära anhöriga drabbas av psykiska besvär som går utöver den känsla av sorg och saknad som normalt uppkommer när någon i ens närhet går bort. I 5 kap. 2 § första stycket 3 SkL finns bestämmelsen som stadgar en rätt för dem som

---

³⁷ NJA 2005 s. 919.

³⁸ NJA 2005 s. 919.

³⁹ Brottsoffermyndigheten, s. 13.

⁴⁰ NJA 2019 s. 1064.

⁴¹ NJA 2005 s. 919.

⁴² Brottsoffermyndigheten, s. 13.

stod den avlidne särskilt nära att få ersättning för personskada. Bestämmelsen infördes år 2001 men redan innan dess fanns en rätt till anhängersättning utvecklad av HD genom flera avgöranden under 1990-talet. HD uttryckte upprepade gånger att utvidgning av rätten till ersättning bör göras genom lagstiftning eftersom det kräver överväganden av principiell natur.⁴³ Till skillnad från de andra schabloniserade ersättningarna för ideell personskada har alltså utvecklingen av den schabloniserade ersättningen för anhörigs död skett huvudsakligen i HD och genom lagstiftning.

Genom avgörandena som HD meddelade under 1990-talet utvecklades en rätt till ersättning då anhöriga till den avlidne drabbats av psykiska besvär om gärningen utfördes med uppsåt eller av grov oaktsamhet som ligger nära uppsåtligt handlande.⁴⁴ Lagtexten innehåller däremot ingen begränsning när det gäller vilken grad av vållande som krävs för rätt till ersättning utan rätten uppkommer numera oavsett om handlingen har varit uppsåtlig, oaktsam eller om ansvar föreligger på grund av strikt ansvar.

De som har en rätt till ersättning, den s.k. ersättningsberättigade personkretsen, är de som stod den avlidne särskilt nära. Vilka som tillhör denna krets är en av de frågor avseende anhängersättningen som har varit, och fortfarande får anses vara, en återkommande tolkningsfråga för HD. Den ersättningsberättigade kretsen tar främst sikte på make, registrerad partner, sambo, barn och föräldrar. Framför allt de som har varit en del av den etablerade hushållsgemenskap som den avlidne tillhört ska omfattas men även andra personer kan ha rätt till ersättning.⁴⁵ Exempelvis kan nämnas en flickvän som inte bodde tillsammans med den avlidne men som väntade barn med honom eller vuxna syskon som inte bodde tillsammans med den avlidne men som hade en särskilt nära relation.⁴⁶ Om det finns hushållsgemenskap eller inte framstår som en viktig faktor i ett avgörande från HD då en person som hade en kärleksrelation sedan flera år tillbaka men inte bodde tillsammans med en avlidne nekades rätt till ersättning.⁴⁷

---

⁴³ Se bland annat NJA 1993 s. 41 I och II samt NJA 1999 s. 632.

⁴⁴ Uppsåtligt dödande i NJA 1993 s. 41 I och II och NJA 1996 s. 509 samt grov oaktsamhet i NJA 1996 s. 377. Ersättning nekades vid oaktsamhet som inte var grov i NJA 1999 s. 632.

⁴⁵ Prop. 2000/01:68, s. 72.

⁴⁶ NJA 2005 s. 327 och NJA 2000 s. 521.

⁴⁷ NJA 2021 s. 46.

Den ideella ersättningen för de anhörigas personskada som de drabbats av till följd av dödsfallet beräknas enligt 5 kap. 1 § SkL, precis som de andra ersättningarna som behandlas i uppsatsen. Eftersom ersättningen lämnas som ersättning för personskada blir konsekvensen att den måste förhållas till de normer som gäller för beräkningen av ersättning för personskada.⁴⁸ Ersättning för sveda och värk har i dessa skadesituationer schabloniserats och är knuten till vad som motsvarar ett års akut sjuktid med annan vård än sjukhusvård enligt Trafikskadenämndens tabell.⁴⁹ Utvecklingen av schablonen hänger samman med att HD och lagstiftaren har gett uttryck för en presumtion som innebär ett antagande om att de anhöriga drabbas av psykiska besvär och att besvären kan hänföras till personskadan. Det innebär i praktiken en bevislättning för de anhöriga som inte behöver ha läkarintyg eller liknande för att visa sin personskada till följd av dödsfallet,⁵⁰ inte heller för att visa omfattningen av skadan.⁵¹

Sedan rätten till anhörigersättning infördes i SkL lämnas ersättning oavsett om skadan orsakats genom uppsåt, oaktsamhet eller genom handling som omfattas av ett strikt ansvar. Denna faktor har istället fått betydelse för ersättningens storlek genom att ersättningen ska dubblas vid uppsåt och grov oaktsamhet som ligger nära uppsåtligt handlande. Schablonerna innebär att en anhörig ersätts med 30 000 kr för sveda och värk vid strikt ansvar och oaktsamhet som inte är grov och 60 000 kr vid uppsåt eller grov oaktsamhet.⁵²

I förarbetena finns en öppning om att även fall som inte leder till dödsfall kan ge rätt till ersättning för de anhöriga,⁵³ en öppning som HD har använt. Ersättning har dömts ut när en man hade fått så allvarliga skador att han svävade mellan liv och död under en längre period och då en ung kvinna fått så allvarliga skador att hon svävat mellan liv och död och aldrig kommer kunna återgå till ett normalt liv.⁵⁴ Det schablonmässiga beloppet har bestämts till 20 000 kr vid handling som varit uppsåtlig eller grovt oaktsam men som inte lett till döden.

---

⁴⁸ Se t.ex. NJA 2004 s. 26.

⁴⁹ NJA 2004 s. 26 och NJA 2017 s. 1208.

⁵⁰ NJA 2000 s. 521 och prop. 2000/01:68, s. 36.

⁵¹ NJA 2006 s. 738.

⁵² NJA 2006 s. 738 och NJA 2017 s. 1208.

⁵³ Prop. 2000/01:68, s. 72.

⁵⁴ NJA 2006 s. 181 och NJA 2021 s. 746.

HD visade även genom avgörandet att de anhöriga kan ha rätt till ersättning utöver schablonen om deras skador överstiger vad som normalt omfattas av schablonen.⁵⁵

Som nämnts är det ersättningen för sveda och värk som har schabloniserats men den anhöriga kan därutöver ha rätt till annan ersättning för personskadan, nämligen ersättning för lyte och men samt särskilda olägenheter.

3.5 Trafikskadenämndens tabeller för men, ärr och amputation

Avseende lyte och men har Trafikskadenämnden skapat flera tabeller som används för beräkning av ersättningen vid olika typer av besvär. Vid beräkningen av ersättningen för men är utgångspunkten den skadelidandes medicinska invaliditetsgrad, vilken bestäms utifrån omfattningen på den funktionsnedsättning som skadorna orsakar. Om ersättningen betalas av ett försäkringsbolag fastställs invaliditetsgraden efter bedömning av medicinska rådgivare.⁵⁶ Den som är ung får leva med sitt besvär under en längre tid och får därför högre ersättning än en person som skadas senare i livet.⁵⁷ Den skadelidandes invaliditetsgrad och ålder används för att läsa av tabellen och bestämma ersättningen.⁵⁸ Ersättningen för men omfattar även ersättning för anspänning i arbete och anspänning i daglig livsföring, vilket innan lagändringen ersattes schablonmässigt som olägenheter i övrigt.⁵⁹

För beräkningen av ersättning för ärr har Trafikskadenämnden tagit fram en tabell som utgår från var på kroppen ärrer sitter och vilken svårighetsgrad skadan har utifrån en skala som sträcker sig från framträdande till synnerligen missprydande. Liksom vid ersättning för men justeras ersättningen efter den skadelidandes ålder.⁶⁰

Vid skador som leder till amputation tillämpas en tabell med utgångspunkt i vilken kroppsdel som amputerats. Ersättningsbeloppen enligt tabellen omfattar substansförlusten, den utseendemässiga förändringen och vanligen förekommande ärr. Därutöver kan ersättning

---

⁵⁵ NJA 2021 s. 746.

⁵⁶ Randquist m.fl. (2021), s. 262 ff.

⁵⁷ Hellner och Radetzki (2018), s. 384.

⁵⁸ Trafikskadenämnden, Cirkulär nr 2–2022 bilaga 2.

⁵⁹ Prop. 2000/01:68, s. 29.

⁶⁰ A.a, bilaga 3.

lämnas för men och för större utseendemässiga förändringar, med tillämpning av tabellerna beskrivna ovan. Även vid amputationer justeras ersättningen efter den skadelidandes ålder.⁶¹

Ersättning för lyte och men beräknas alltså genom mentabeller, en tabell för ärr och en tabell vid amputation enligt olika utgångspunkter. Gemensamt för dessa tabeller är att ersättningen justeras efter den skadelidandes ålder och att ersättningen som utgångspunkt betalas med ett kapitalbelopp, alltså en klumpsumma för den totala ersättningen. Utöver tabellerna för men, ärr och amputation finns även en tabell för vissa särskilda skadetyper som behandlas i nästa avsnitt.

3.6 Trafikskadenämndens tabell för vissa särskilda skadetyper – särskilt missfall

Ingen invaliditetsgrad bestäms för vissa särskilda skadetyper som ligger till grund för ersättningen, utan istället lämnas ersättningen med ett fastställt belopp för den aktuella skadan. Bland annat ersätts förlossningshinder, förlust av mjälte, förlust av frisk tand och missfall på detta sätt. För vissa av skadorna justeras beloppen efter den skadelidandes ålder.⁶²

Trafikskadenämnden gav i uppdrag åt en intern arbetsgrupp att se över ersättningen vid missfall, vilket har lett fram till Missfallsrapporten och ändring avseende hur skadan ska ersättas. Mot bakgrund av skadans karaktär finns flera överväganden redovisade i rapporten som ligger till grund för beslutet att ändra hur skadan ersätts. Ersättning vid missfall är därför särskilt intressant och kommer utvecklas i det följande.

Ändringen omfattar de skador som inträffar under 2022 eller senare och ersättningen avser själva förlusten av fostret som missfallet innebär. Ersättning för förlusten lämnas med 30 000 kr och därutöver kan kvinnan⁶³ få ersättning för personskadan i övrigt, d.v.s. för sveda och värk samt lyte och men.⁶⁴

---

⁶¹ A.a, bilaga 4.

⁶² A.a, bilaga 7. Se även Randquist m.fl. (2021), s. 272 ff.

⁶³ Även en person med det juridiska könet man kan bli gravid och drabbas av missfall. I syfte att förenkla den fortsatta framställningen används endast ordet kvinna.

⁶⁴ Missfallsrapporten, s. 4.

Skador som inträffat tidigare och därmed inte omfattas av ändringen ersätts med ett fastställt belopp om 82 000 kr för år 2021,⁶⁵ men det är dock inte klarlagt vad denna ersättning avser och vilken ytterligare ersättning som kan utges.⁶⁶ Schablonen tillkom genom ett referat⁶⁷ från Trafikskadenämnden och har inte varit föremål för prövning i HD. Vid en jämförelse mellan ersättningsbeloppen kan konstateras att ändringen innebär att ersättningen är mycket lägre för de skador som inträffar 2022 och senare. Arbetsgruppen menar, efter en jämförelse med ersättningen för anhörigs död och ersättningen för förlust av mjälte, att en sådan sänkning av ersättningsbeloppet undantagsvis får accepteras.⁶⁸ Eftersom den nya schablonen gäller för skador som har inträffat 2022 eller senare finns ännu ingen praxis från Trafikskadenämnden eller HD kring hur den ska tillämpas.

Förutom frågan om ersättningen skulle sänkas i förhållande till tidigare tabell behandlar rapporten ytterligare tre frågor. En av frågorna handlar om ersättningen ska vara högre om missfallet omfattar fler än ett foster vilken besvaras nekande med hänvisning till att det är en och samma skadehändelse samt att ersättningen för anhörigs död inte ger högre ersättning om det är fler än en anhörig som dör. En annan fråga handlar om fadern eller partnern ska ha rätt till ersättning vid missfall och även denna fråga besvaras nekande. Eftersom ett foster inte blir ett rättssubjekt förrän det föds levande, och alltså är en del av modern innan dess, är ett missfall att betrakta som en skada på kvinnan. Fadern eller partnern kan inte få ersättning för personskadan på kvinnan och därmed inte för missfallet.⁶⁹

Rapporten tar även upp en tredje fråga, om ersättningsbeloppet ska variera beroende på under vilken graviditetsvecka som missfallet inträffar. Där konstateras först att försäkringsbolagens graviditetsförsäkringar lämnar ersättning med olika belopp beroende på i vilken vecka graviditeten avbryts samt att inget försäkringsbolag lämnar ersättning före den tionde graviditetsveckan. Arbetsgruppen menar att det inte går att värdera fosterförlusten utan en ingående utredning och att det är viktigt att ersättningen lämnas enligt schablon. Slutsatsen blir att det inte är lämpligt med en avgränsning baserat på när missfallet inträffar och att

---

⁶⁵ Trafikskadenämnden cirkulär nr 2–2022 bilaga 7.

⁶⁶ Missfallsrapporten, s. 4.

⁶⁷ Trafikskadenämnden, Cirkulärreferat nr 2/1995.

⁶⁸ Missfallsrapporten, s. 5.

⁶⁹ A.a, s. 6.

ersättningsbeloppet därför ska vara lika högt oavsett när under graviditeten som missfallet sker.⁷⁰

---

⁷⁰ A.a, s. 5 f.

4 Analys och jämförelse av schablonerna

4.1 Inledning

I detta kapitel analyseras och jämförs de schabloniserade ersättningarna som har beskrivits i kapitel tre utifrån en rad olika aspekter. Inledningsvis behandlas på vilket sätt och av vilka aktörer schablonerna har utvecklats, med ett mer ingående avsnitt om Missfallsrapporten. Därefter jämförs schablonernas omfattning, utrymmet att beakta individuella faktorer samt vilka som är berättigade till ersättning. Avslutningsvis analyseras schablonerna i relation till principen om full ersättning samt hur de kan komma att utvecklas framöver. I flera avsnitt läggs extra fokus på anhörigersättningen samt ersättningen vid missfall då det framgår principiella aspekter avseende dessa schabloner som är särskilt intressanta att analysera.

4.2 Schablonersättningarnas historiska utveckling

Som har framgått ovan har de olika schablonerna utvecklats på olika sätt och av olika aktörer vilket präglar hur de är utformade samt hur de kan tänkas utvecklas framåt. De tabeller som har utvecklats genom Trafikskadenämnden, alltså tabellerna för sveda och värk, men, ärr och amputation, har kontinuerligt uppdaterats genom mindre ändringar framför allt i förhållande till penningvärdeförändringar. Missfallsrapporten innehåller en del viktiga förtydliganden om hur ersättningen ska fungera. Rapporten innehåller även principiella överväganden vilket gällande de andra schablonerna utvecklade av Trafikskadenämnden istället ofta framgår av förarbetena.⁷¹

Mot bakgrund av att de tabeller och belopp som Trafikskadenämnden fastställer anses vara allmänt accepterade,⁷² kan det antas att även ändringen gällande ersättningen vid missfall kommer att accepteras av domstolarna. Viktigt att påpeka är dock att det är ovanligt med en så kraftig sänkning av ersättningsbeloppet. Den allmänna tendensen avseende ideella ersättningar är snarare höjda belopp.

Utvecklingen av anhörigersättningen har pågått under en lång tid och har drivits av HD och lagstiftaren som i flera frågor försökt lägga över ansvaret på varandra. Innan lagstiftningen

---

⁷¹ Se t.ex. prop. 2000/01:68, s. 23 ff. och SOU 1995:33, s. 338 ff.

⁷² Se t.ex. NJA 1972 s. 81, NJA 1993 s. 41 I och II samt NJA 1996 s. 509.

var på plats uttalade HD i flera domar att utvidgningar av rätten borde göras av lagstiftaren eftersom det kräver ingående principiella överväganden.⁷³ Genom att inte uttryckligen uttala sig i vissa frågor har lagstiftaren lagt över ansvaret på HD, exempelvis frågan om när ersättning ska kunna utgå då personen inte avlidit och frågan om nivån på ersättningen.⁷⁴ Utvecklingen av schablonen för anhörigersättning har gått långsamt och det har varit, och är fortfarande avseende vissa situationer, oklart hur rättsläget ser ut. En situation där det saknas ledning är då en person skadas allvarligt men överlever och där skadeståndsansvar uppstår genom oaktsamhet som inte är grov eller genom strikt ansvar.⁷⁵

4.3 Särskilt om utvecklingen av ersättningen vid missfall

Genom Missfallsrapporten presenterar Trafikskadenämnden en övergripande översyn av ersättningen vid missfall med en del principiella överväganden. Trafikskadenämndens roll i det ersättningsrättsliga systemet kan uttryckas som två delar – att agera som tvistlösningsorgan samt att utveckla personskaderätten. Den tvistlösande rollen innebär prövning av specifika skaderegleringsärenden från försäkringsbolagen avseende trafikförsäkringen. Den rättsskapande rollen innebär att Trafikskadenämnden ska vara praxisskapande på personskaderättens område genom att utveckla ersättningstabellerna och genom de avgöranden som meddelas. Trafikskadenämnden agerar även som remissinstans vid lagstiftningsärenden.⁷⁶ Som nämnts tidigare är de vanligaste ändringarna som Trafikskadenämnden ligger bakom mindre justeringar i beloppsnivåer för att följa penningvärdeutvecklingen och andra mindre justeringar, vilka får effekt genom att de accepteras även utan någon omfattande utredning. Missfallsrapporten kan dock anses ha en annan karaktär eftersom motsvarande principiella översyn vanligtvis genomförs genom lagstiftningsprocessen.

I rapporten redovisas visst underlag som ligger till grund för de slutsatser som bestämmer utformningen av ersättningen vid missfall. Underlaget är framför allt expertuttalanden från Mats Brännström, professor i gynekologi och obstetrik, och Herman Holm, specialistläkare inom psykologi, samt de många jämförelser med anhörigersättningen som redovisas.

---

⁷³ NJA 1993 s. 41 I och II, NJA 1999 s. 632

⁷⁴ Prop. 2000/01:68 s. 33 och s. 37.

⁷⁵ Jfr NJA 2021 s. 746.

⁷⁶ Trafikskadenämnden, *Om oss*.

Uttalanden angående skadans omfattning och påverkan på den skadelidande från endast två specialister ligger till grund för slutsatserna avseende exempelvis hur länge ett missfall normalt påverkar kvinnan och hur ersättningen ska utformas. Att ändringarna grundas på så lite underlag är anmärkningsvärt om det sätts i relation till hur mycket utredning som föregår stiftande av lag. Vid få medverkande experter är risken större att slutsatserna färgas av enskilda personers intressen jämfört med om det är ett större antal experter som uttalar sig. Även om ingenting tyder på att någon faktisk sådan enskild påverkan förekommit kan konstateras att Trafikskadenämndens slutsatser dras utifrån ett jämförelsevis tunt underlag.

Utöver att underlaget i Missfallsrapporten är begränsat är resonemangen som redovisas i rapporten kortfattade, vilket gör att det är svårt att följa vilka omständigheter som leder fram till slutsatserna. Den för uppsatsen genomförda analysen av rapporten utmynnar i uppfattningen att det möjligen finns en utgångspunkt med innebörden att ersättningen vid missfall bör harmoniseras med ersättningen för anhörigs död. Utgångspunkten leder sedan till att jämförelserna med anhörigersättningen blir särskilt viktiga för slutsatserna.

Ett exempel är i det korta resonemanget om situationen då fler än ett foster omfattas av missfallet.⁷⁷ Det förefaller vara utformningen av anhörigersättningen och att det saknas skäl att avvika därifrån som är avgörande för slutsatsen att ersättningsbeloppet ska vara samma oavsett om missfallet omfattar fler än ett foster. Ytterligare ett exempel avser när schablonbeloppet till sist ska bestämmas, vilket inleds med ett konstaterande att det ”är i det närmaste oundvikligt att inte göra en beloppsmässig jämförelse mellan ersättningen för sveda och värk till följd av nära anhörigs död och ersättningen vid missfall.”⁷⁸

4.4 Omfattningen av schablonerna

De flesta av schablonerna konkurrerar inte med varandra i fråga om för vilken period ersättningen kan utgå eller vilka besvär som schablonen ska ersätta. För att kunna avgöra vilka schabloner som konkurrerar med varandra kan det vara bra att förstå vilken av ersättningsposterna enligt lagtexten som schablonen är till för att täcka. Trafikskadenämndens tabell för sveda och värk, Brottsoffermyndighetens tabell för sveda och värk samt ersättningen

---

⁷⁷ Missfallsrapporten, s. 6.

⁷⁸ A.a, s. 6.

för anhörigs död är alla avsedda att ersätta sveda och värk och därmed ger inte dessa schabloner en rätt till ersättning vid sidan av varandra.

I Missfallsrapporten finns återkommande jämförelser med ersättningen för anhörigs död, bland annat i fråga om vilka som ska ha rätt till ersättning och vad som gäller om missfallet omfattar mer än ett foster. Även vid resonemanget om ersättningsbeloppets storlek görs jämförelser med ersättningen för anhörigs död, trots att rapporten redogör för att ersättningen vid missfall ersätter själva förlusten av fostret och inte sveda och värk. Utöver ersättning för missfallet kan kvinnan bland annat få ersättning för sveda och värk och lyte och men. Mot bakgrund av att schablonerna inte ersätter samma typ av skada är det intressant att Trafikskadenämnden fäster sådan vikt vid jämförelsen med ersättningen för anhörigs död och man kan fråga sig varför det är av vikt att schablonerna ger rätt till ersättning som ligger i nivå med varandra. På samma sätt är det intressant att ersättningen vid missfall bestäms enligt ersättningsnivån för ett års sveda och värk enligt Trafikskadenämndens tabell, efter utredning från en gynekolog och en psykolog om hur lång tid den akuta sjuktiden pågår efter att en kvinna drabbats av ett missfall.

Även om det alltid finns möjlighet att gå utöver den schablonmässiga ersättningen om förhållandena i det enskilda fallet ger skäl till det kan ersättningsposten särskilda olägenheter uppfattas som en slags säkerhetsventil. Mot bakgrund av att ersättningen är tänkt att täcka det som inte ingår i den schabloniserade ersättningen för men vore det inte logiskt att schablonisera den. Det skulle kunna leda till att det skapas ett glapp mellan den schabloniserade ersättningsnivån och den ersättningsnivån som den skadelidande teoretiskt kan sägas ha rätt till. Det behövs helt enkelt utrymme i systemet för att kunna ersätta ovanliga och omfattande effekter av skador. I sammanhanget bör man dock ha i åtanke att en av de största svårigheterna med ideell ersättning för personskada är att värdera skadan i pengar.

4.5 Beaktande av individuella faktorer

Man kan tänka sig att de olika schablonerna befinner sig på en skala utifrån hur stort utrymmet är för individuella bedömningar. På den ena kanten av en sådan skala, med stort utrymme för individuella omständigheter, skulle Trafikskadenämndens schabloner för sveda och värk, men samt ärr befinna sig då flera faktorer ska beaktas innan ersättningen kan bestämmas. Exempelvis ska sjukskrivningstid, vårdform och skadans art beaktas vid

ersättning för sveda och värk.⁷⁹ Vid dessa beräkningar påverkar alltså förhållandena i de enskilda fallet i stor utsträckning hur stor ersättningen blir och det är flera steg som ska bedömas eller fastställas innan tabellen kan läsas av.

På den andra kanten av skalan befinner sig Brottsoffermyndighetens ersättning för sveda och värk, anhörigersättningen och schablonen för ersättning vid missfall eftersom förhållandena i det enskilda fallet får väldigt lite utrymme vid beräkningen av ersättningen. Beloppen för dessa ersättningar bestäms genom ett fastställt belopp som är samma för alla skadelidande. Schablonen för ersättningen vid missfall tar inte hänsyn till några individuella förhållanden alls medan anhörigersättningen gör det i viss utsträckning, så som grad av vållande samt om det är fråga om ett dödsfall eller allvarliga skador. För anhörigersättningen ska det till och med presumeras att dödsfallet har orsakat personskada och då krävs inte ens utredning om att en personskada föreligger. Om särskilda olägenheter ska placeras ut på skalan skulle den hamna längre ut på skalan bredvid ersättningarna för sveda och värk, men och ärr eftersom ersättningen inte är schabloniserad i någon grad.

4.6 Individuella faktorer vid ersättning vid missfall

I Missfallsrapporten kommer Trafikskadenämnden fram till att endast ett schablonbelopp ska tillämpas, vilket får konsekvensen att individuella omständigheter inte påverkar bedömningen av ersättningens storlek enligt schablonen. Det finns flera omständigheter som lyfts fram i rapporten som hade kunnat föranleda ett annat ställningstagande med avseende på om schablonen ska innehålla olika beloppsnivåer för att ersättningen i någon mån ska anpassas efter olika typsituationer. Anhörigersättningen, som i detta avseende är mest relevant att jämföra med, lämnas som vi vet med olika belopp beroende på vilken grad av vållande som den skadegörande handlingen inneburit samt om gärningen lett till döden eller inneburit livshotande skador.⁸⁰

Professor Mats Brännström har i sitt utlåtande till översynen av ersättningen vid missfall beskrivit flera faktorer som generellt sett påverkar hur omfattande och vanligt förekommande besvären blir efter ett missfall. Sådana faktorer är om kvinnan har drabbats av upprepade

---

⁷⁹ Trafikskadenämnden, Cirkulär 2–2022 bilaga 1.

⁸⁰ Se avsnitt 3.4.

missfall, om graviditeten uppkommer efter problem med infertilitet eller genom IVF-behandling, om kvinnan haft tidigare psykisk ohälsa eller om hon har en socialt påfrestande situation.⁸¹ Specialistläkare Herman Holm har i sitt utlåtande pekat på att det kan vara svårare att bära sorgen ensam jämfört med om kvinnan har socialt stöd samt att det påverkar hur relationen är mellan kvinnan och fadern. Han menar även att det påverkar hur mycket kvinnan har investerat i längtan till barnet samt att sårbara individer drabbas av mer allvarliga besvär samt under en längre period.⁸²

Det nämnda är faktorer som framför allt hänför sig till kvinnans erfarenheter, utifrån vilka det kan vara svårt att på ett lämpligt sätt utforma gränser för att skapa olika schablonbelopp. Om dessa faktorer skulle ligga till grund för en gränsdragning mellan olika ersättningsbelopp baserat på typsituationer skulle det krävas omfattande utredning för att fastställa vilken schablon som ska tillämpas i det enskilda fallet.

Båda experterna menar att de fysiska och psykiska besvären av ett missfall blir värre ju senare i graviditeten det inträffar. Ett missfall som inträffar tidigt i graviditeten innebär en avstötning av ett foster som är litet medan en senare avstötning ofta är förlossningsliknande, vilket den blir ungefär i graviditetsvecka 12. Ju längre graviditeten har gått desto kraftigare blir smärtan och blödningarna. Även de psykiska besvären blir svårare ju längre graviditeten har gått, vilket återspeglas i att det är vanligare med depression om missfallet inträffat sent.⁸³ Holm menar att ett ”tidigt missfall som sker innan man har hört barnets hjärtljud på mödravården, känt fosterrörelse eller sett barnet på ultraljud är inte samma stora förlust. Att ha sett sitt kommande barn på ett ultraljud som alla blivande föräldrar gör mellan 18–20 graviditetsveckan är en milstolpe.”⁸⁴

De två experter som ingått i Trafikskadenämndens utredning är därmed eniga om att det ger allvarligare besvär, både fysiska och psykiska, när ett missfall inträffar sent i graviditeten. Redovisningen av Holms utlåtande avslutas dock med att han i samtal med arbetsgruppen har uppgett att han anser att det är mest lämpligt med en schablon för att det skulle underlätta

---

⁸¹ Missfallsrapporten, s. 3.

⁸² A.a, s. 3.

⁸³ A.a, s. 2 f.

⁸⁴ A.a, s. 3.

både i skaderegleringen samt för den skadelidande,⁸⁵ vilket ligger i linje med hur Trafikskadenämnden väljer att utforma ersättningen vid missfall.

Mot bakgrund av att det finns tydligt underlag som visar att konsekvenserna av ett missfall blir allvarligare ju senare i graviditeten det inträffar kan det ifrågasättas om det istället hade varit att föredra att ersättningsbeloppet skiljer sig åt beroende på tidpunkten för missfallet. En sådan gränsdragning hade kunnat innebära att schablonen skulle innehålla två schablonbelopp med fastställda intervall för när de respektive schablonbelopp ska tillämpas. För detta alternativ kan användas argument hänförliga till att ett missfall, enligt den allmänna rättsmedvetenheten, anses vara allvarligare och en större förlust om det sker sent i graviditeten jämfört med tidigt. Det kan ha ett samband med att risken är stor för missfall utan yttre påverkan tidigt i graviditeten och att det därför kan anses vara mer naturligt förekommande. När graviditeten pågått en tid avtar risken för att drabbas av missfall.

I rapporten presenteras en kort redogörelse för hur de gravidförsäkringar som försäkringsbolagen erbjuder är utformade. Inte något av de fyra största bolagen ger ersättning om missfallet inträffar innan graviditetsvecka 10. För missfall som inträffar därefter och fram till och med graviditetsvecka 22 eller 23 lämnar tre av de fyra försäkringsbolagen ersättning med 1 000–3 000 kr och vid missfall som inträffar efter graviditetsvecka 22 eller 23 lämnar samtliga bolag ersättning med mellan 10 000–25 000 kr.⁸⁶ Avseende dessa försäkringslösningar finns alltså redan en struktur för att utge olika ersättningsbelopp beroende på hur sent under graviditeten missfallet inträffar.⁸⁷

Mot bakgrund av att schablonen för ersättning vid missfall till största delen tar sikte på de psykiska besvären, skulle det även kunna anses att ersättningen bör utges med ett högre belopp om handlingen varit uppsåtlig eller grovt oaktsam likt anhörigersättningen. Eftersom Trafikskadenämnden behandlar skador som uppstår genom trafikolyckor kan det antas att det inte har funnits anledning att ta ställning i frågan. Det blir troligtvis HD som eventuellt får avgöra om ett särskilt schablonbelopp ska införas vid missfall som har skett till följd av en handling som varit uppsåtlig eller grovt oaktsam.

---

⁸⁵ A.a, s. 3.

⁸⁶ A.a, s. 5.

⁸⁷ 1177 Vårdguiden, *Missfall*.

4.7 De ersättningsberättigade

Utgångspunkten inom skadeståndsrätten är att den som skadas direkt av en handling ska ha rätt till skadestånd, men det finns normalt inte en rätt till skadestånd för de som drabbas indirekt genom en så kallad tredjemansskada. Bakgrunden är att skador som en tredje man drabbas av normalt anses opåräknliga för den skadeståndsskyldige.⁸⁸

I detta sammanhang skiljer sig anhörigersättningen från de andra ersättningsposterna eftersom den ger en rätt till ersättning för de anhöriga som underrättats om dödsfallet och som alltså kan sägas drabbas av skada i ett senare led i förhållande till den skadegörande handlingen. Avseende de andra ersättningsposterna är det den som drabbas direkt av den skadegörande handlingen som har rätt till ersättning.

Avseende vem som har rätt till ersättning är det särskilt intressant att jämföra anhörigersättningen och ersättningen vid missfall. För att ställa gränsdragningen på sin spets kan man tänka sig situationen att en kvinna skadas i en trafikolycka och får missfall när hon är på väg in till förlossningen respektive att det nyfödda barnet dör i en trafikolycka när de är på väg hem från förlossningen. I den första situationen är det endast den gravida kvinnan som har rätt till ersättning medan i den andra situationen har alla de som är särskilt närstående rätt till ersättning, vilket kan vara exempelvis barnets föräldrar och syskon. Denna distinktion mellan vilken ersättning som kan utgå är nära kopplad till att ett barn blir ett rättssubjekt när det föds levande och att ett missfall därmed ses som en personskada på kvinnan. Ett missfall träffas därför inte av bestämmelsen om anhörigersättning i 5 kap. 2 § SkL.

I jämförelsen mellan ersättningen för missfall och anhörigersättningen kan det finnas situationer som inte uppfattas som tillfredsställande. Om vi tänker oss den första situationen ovan igen, med missfallet som sker på väg till förlossningen, med tillägget att de blivande föräldrarna var ett par som länge försökt skaffa barn, att partnern skapat en känslomässig anknytning till fostret och ställt in sig på att bli förälder. I en sådan situation ligger det nära till hands att tänka sig att partnern drabbas av sådana besvär som skulle anses vara en

---

⁸⁸ Hellner och Radetzki (2018), s. 347 f.

personskada och som skulle ersättas genom anhörigersättningen om skadan inträffat något dygn senare.

4.8 Schablonerna i relation till principen om full ersättning

Principen om full ersättning är viktig men är inte en lika självklar utgångspunkt avseende de ideella skadorna jämfört med ekonomiska skador där ersättningen på ett objektivt sätt kan räknas ut. Med ekonomisk skada avses exempelvis inkomstförlust och kostnader till följd av skadan. Att principen om full ersättning har något mindre betydelse avseende de ideella skadorna är nära sammankopplat med att skadorna inte går att värdera på ett objektivt och allmänt accepterat sätt. Det är i detta utrymme som det blir särskilt betydelsefullt att fastställa ersättningen för en ideell skada genom användningen av schabloner, vilket blir ett sätt att enhetligt bestämma ersättningen för skadan i förhållande till andra skador. Den grundläggande utgångspunkten är dock, även vid ideella skador, att den skadelidande har rätt till full ersättning och att den skadelidande därigenom ska försättas i samma läge som om skadan inte hade inträffat. Fysiskt och psykiskt lidande försvinner inte på grund av att den skadelidande får ekonomisk ersättning för sina besvär och därmed blir tanken om att den skadelidande ska försättas i samma läge som om skadan inte hade inträffat snarare teoretisk än praktiskt relevant avseende de ideella personskadorna.

Anhörigersättningen, brottsoffermyndighetens schablon för sveda och värk samt ersättningen vid missfall innebär att ersättningen normalt utges med ett belopp som är samma för alla skadelidande, oberoende av hur allvarlig skadan är. Det kan ifrågasättas hur sådana schabloner förhåller sig till principen om full ersättning. Om principen om full ersättning uppfattas som en viss ersättningsnivå för en individuell skada, varken mer eller mindre än den specifika ersättningsnivån, är det endast en mycket begränsad andel av de vars ersättning bestäms genom någon av schablonerna som kan sägas få full ersättning. Mot bakgrund av uppfattningen att ett års akut sjuktid är en generös uppskattning i förhållande till den faktiska akuta sjuktiden i många fall avseende besvären efter en anhörigs död är det fler skadelidande som får mer ersättning än som kan anses motsvara full ersättning. De skadelidandes besvär varierar stort från person till person och det måste därför antas att det i många fall även utges ersättning som i det enskilda fallet inte når upp till nivån för full ersättning. Anhörigersättningen, brottsoffermyndighetens schablon för sveda och värk samt ersättningen

vid missfall kan därför inte anses stå i överstämmelse med principen om full ersättning i särskilt stor utsträckning.

Trafikskadenämndens tabell för sveda och värk samt tabellerna avseende lyte och men, vilka utgår från den individuella medicinska utredningen avseende den skadelidandes besvär, har en närmare koppling till den enskilde skadelidandes besvär jämfört med de tidigare nämnda schablonerna. Ersättningen bestäms utifrån omständigheterna i varje enskilt fall, exempelvis efter hur lång den akuta sjuktiden varit, vilken invaliditetsgrad som fastställts eller hur framträdande ett ärr är. Dessa schabloner kan därför anses vara utformade mer i enlighet med principen om full ersättning.

Alla schabloner för ersättning av ideella personskador utgår dock från ersättningsbelopp som har fastställts i förhållande till varandra. Mot bakgrund av att de ideella skadorna inte går att värdera i pengar likt de ekonomiska skadorna kan man fråga sig vilken betydelse principen om full ersättning har för de ideella personskadorna. Principen om full ersättning kan varken anses vara särskilt relevant avseende utformningen eller tillämpningen av schablonerna för ersättningen för ideella personskador.

Om man inte ser på full ersättning i förhållande till den allmänna rättsuppfattningen utan snarare i en inskränkt juridisk kontext kan skadeståndsnivån anses motsvara full ersättning. Då sätts skadeståndet i relation till exempelvis den ersättning som kan utgå genom socialförsäkringssystemet eller privata försäkringar.⁸⁹ Vid en sådan utgångspunkt kan alla de behandlade schablonerna anses motsvara full ersättning eftersom de alla grundar sig på reglerna i 5 kap. 1 § som i sig är skadeståndsrättsliga.

4.9 Framtida utveckling av schablonerna

Avseende hur schablonersättningarna kommer utvecklas framöver har det troligtvis en stor betydelse hur utvecklingen har skett fram till idag. Det kan anses vara viktigt att rätten utvecklas i takt med förändringar i samhället. De ideella ersättningarna kan av allmänheten dock anses vara låga eftersom förluster av livskvaliteter värderas allt högre,⁹⁰ så om rätten ska

---

⁸⁹ Jfr Hellner och Radetzki (2018), s. 49.

⁹⁰ Jfr Bengtsson och Strömbäck (2021), avsnitt 5:1.12.4.3.

anpassas efter allmänhetens uppfattning så skulle ersättningsbeloppen öka kraftigt framöver. Från rättsligt håll kan det finnas en motvilja mot att beloppen ska höjas i stor utsträckning eftersom det leder till ett skenande ansvar för den skadeståndsskyldige respektive försäkringsbolagen.

För att schablonerna ska hänga med i utvecklingen, oavsett i vilken riktning utvecklingen går, så måste det finnas en förmåga till förändring i systemet. Här finns skillnader mellan de olika aktörerna. Förändring genom lagstiftning tar lång tid eftersom det krävs flera omfattande utredningar på vägen men där finns goda möjligheter för principiella överväganden. Att det går långsamt samt att det finns möjlighet till principiella överväganden gäller även för utvecklingen genom HD:s avgöranden. Då ska först ett behov av förändring uppstå och sedan ska det finnas ett fall med förutsättningar som är lämpliga för prejudikat. Kanske är det dock snarare så att behovet av förändring uppmärksammas just i samband med att en viss situation blir föremål för rättslig prövning i lägre instans. Utveckling som sker i Trafikskadenämnden sker genom en snabbare process men det hänger samman med förändringarnas karaktär där de främst handlar om små beloppsjusteringar. När Trafikskadenämnden förändrade ersättningen vid missfall föregicks det dock av en längre tids utredning men där resultatet är en rapport med i hög grad principiella överväganden. Det kan antas att det inte räcker med kontinuerliga mindre ändringar utan att det behövs principiella överväganden som innehåller jämförelser med andra schabloner för att systemet inte ska bli för spretigt och ologiskt.

Om det ska finnas detaljerade schabloner så är det inte rätt att utvecklingen ska ligga hos HD eftersom det krävs att det kommer upp ett fall som är lämpligt och som inte har för speciella förhållanden så att HD har förutsättningar att genom avgörandet generalisera för att avgörandet ska bli användbart.

5 Argument för utformningen av schablonerna

5.1 Inledning

I detta kapitel presenteras undersökningen avseende vilka argument som har använts för hur schablonerna ska utformas. I kapitlet behandlas argumenten utifrån vad de innebär, oavsett vilken aktör som har framfört argumentet eller i vilken typ av källa argumentet har presenterats. I samband med att respektive argument och dess innebörd presenteras, redogörs även för vilken aktör som har framfört argumentet samt i vilket sammanhang argumentet har förekommit. Därefter presenteras analysen angående hur argumenten förhåller sig till parternas intressen. Genom att läsa detta kapitel efter att ha tagit del av analyserna i uppsatsens tidigare kapitel kan argumenten och dess sammanhang förstås mot bakgrund av hur schablonerna fungerar.

De argument som har framkommit genom undersökningen knyter an till varandra och är därför inte helt enkla att behandla i separata avsnitt. Genom den valda dispositionen kan upprepning minimeras i stor utsträckning men det går däremot inte helt att undvika utan att göra avkall på analysen, varför vissa resonemang återkommer.

5.2 Enklare och snabbare tillämpning

Ett argument som har varit återkommande är att rättstillämpningen blir enklare om schabloner används för att beräkna ideell ersättning för personskada. Argumentet förekom i propositionen från 2001 angående hur anhörigersättningen ska utformas. Regeringen framhävde att det skulle bli lättare att hantera en standardiserad ersättningspost som sorg och saknad jämfört med att lämna ersättning för de anhörigas personskada.⁹¹ Det framstår dock inte som att argumentet varit av avgörande betydelse i den aktuella avvägningen eftersom slutsatsen, som vi vet, blev att ersättning ska lämnas som personskada. Längre fram i propositionen förs en diskussion som är mer allmänt tillämplig för ideell ersättning för personskada där utredarna uttalar att det underlättar skaderegleringen och gör det lättare att bestämma vilket belopp som ska utgå om fastställandet görs utifrån standardiserade normer.

---

⁹¹ Prop. 2000/01:68, s. 35.

Därefter slås fast att schablonerna ska utvecklas genom rättstillämpningen och inte i lagstiftning.⁹²

Även HD har fört fram argumentet i ett avgörande där de uttalade att ett syfte med schablonerna vid ersättning för sveda och värk till anhöriga är att förenkla rättstillämpningen. HD menar att detta syfte skulle motverkas om det fanns ett stort antal schabloner eftersom det skulle krävas att man vet vilken schablon som ska tillämpas och hur den ska tillämpas baserat på förhållandena i den specifika situationen.⁹³ HD återkommer i ett senare avgörande⁹⁴ till uttalandet och även Andersson lyfter upp uttalandet och beskriver schablonernas syfte att förenkla rättstillämpningen som givet.⁹⁵ Andersson menar vidare, i överensstämmelse med vad HD uttryckte, att avvikelserna från schablonerna inte får bli för många och för olika eftersom schablonerna då kan bli svårtillämpade.⁹⁶

Även Carlsson har lyft argumentet om förenklad rättstillämpning, dock inte specifikt avseende de ideella personskadorna utan i ett större sammanhang rörande hela det ersättningsrättsliga systemet. Hon menar att hela systemet har blivit mer komplicerat och att berörda partsintressenter nu vill ha harmonisering och förenkling,⁹⁷ samt att man vid fastställande av ersättningsbeloppen ska eftersträva enhetlighet och enkelhet.⁹⁸ I rapporten till Whiplashkommissionen uttrycks det tydligt att "[e]n ökad användning av schabloner skulle medföra att skaderegleringsprocessen blev snabbare, enklare och därmed totalt sett effektivare [...]". Även i detta sammanhang lyfts det fram att förenklingen skulle motverkas om schablonerna var alltför detaljerade och därmed svåra att tillämpa.⁹⁹

Argumentet kan antas ha fått stor genomslagskraft särskilt vid utformningen av ersättningen för anhörigs död och ersättningen vid missfall genom att de ersätts med i hög grad standardiserade ersättningsbelopp. Tillämpningen blir av förklarliga skäl enklare om endast en

---

⁹² Prop. 2000/01:68, s. 60 f.

⁹³ NJA 2006 s. 738.

⁹⁴ NJA 2007 s. 953.

⁹⁵ Andersson (2013), s. 460.

⁹⁶ A.a, s. 468.

⁹⁷ Carlsson (2008), s. 29.

⁹⁸ A.a, s. 530.

⁹⁹ Kleineman och Schönning (2005), s. 3.

eller ett fåtal faktorer ska beaktas vid ersättningsbestämningen och då finns även förutsättningar för att tillämpningen bli snabbare.

Att tillämpningen förenklas och blir snabbare kan leda till att långa handläggningstider undviks genom att mindre tid behövs för komplicerade bedömningar. I rapporten till Whiplashkommissionen framhålls att kritik har riktats mot långa handläggningstider för personskador som uppkommit genom trafikolyckor samt att det kan få allvarliga konsekvenser för den skadelidandes rehabilitering.¹⁰⁰ Att det är mycket viktigt för den skadelidande att ersättningen bestäms så snabbt som möjligt lyfts fram i Finansinspektionens rapport om skaderegleringen vid trafikskador.¹⁰¹ Finansinspektionen menar att handläggningstiderna kan minskas genom ökad schablonisering inom ramen för den nuvarande lagstiftningen.¹⁰²

Hellner menar att de förutsättningar under vilka ersättningen lämnas kan ha stor betydelse för den skadelidandes möjligheter att lyckas i rehabiliteringen där det bland annat påverkar om ersättningen lämnas snabbt eller efter tvist och lång tid.¹⁰³ Även Holm anser att en schabloniserad ersättning skulle underlätta både för den skadelidande och i skaderegleringen.¹⁰⁴ Mot bakgrund av de beskrivna positiva effekter som en enklare och snabbare rättstillämpning kan innebära ligger det både i den skadelidandes samt försäkringsbolagens intresse att ersättningen kan bestämmas på ett enkelt sätt.¹⁰⁵

Utöver de faktorer som redan har nämnts kan enklare schabloner göra att den skadelidande i större utsträckning kan skapa sig en rimlig uppfattning om vilken ersättningsnivå som kan bli aktuell. Det kan också vara en faktor som kan öka möjligheterna för en lyckad rehabilitering eftersom det blir tydligare vad den skadelidande kan förvänta sig och vad denne ska anpassa sig till. Enligt egen erfarenhet som skadereglerare inom personskador på ett av de större försäkringsbolagen händer det inte sällan att de skadelidande har kraftigt överdrivna förväntningar på hur stort ersättningsbelopp som kan utgå, kanske för att situationen jämförs

---

¹⁰⁰ Kleineman och Schönning (2005), s. 3.

¹⁰¹ Finansinspektionen, Rapport 2003:1, s. 18.

¹⁰² A.a, s. 25.

¹⁰³ Hellner och Radetzki (2018), s. 357.

¹⁰⁴ Missfallsrapporten, s. 3.

¹⁰⁵ Kleineman och Schönning (2005), s. 3.

med vilka ersättningsbelopp som är aktuella i andra rättsordningar, exempelvis den amerikanska. Risken med felaktiga föreställningar om storleken på ersättningen är att det kan skapa en frustration hos den skadelidande som i sig skulle kunna bidra till sämre förutsättningar för rehabilitering. För att bestämmelser ska uppfattas som enkla av de skadelidande, som i de allra flesta fall inte har juridisk kompetens, ställs andra krav jämfört med när försäkringsbolagen, som är experter på att bestämma ersättning, anser att en bestämmelse är enkel. Man kan också tänka sig att en förenklad rättstillämpning med färre bedömningar leder till att besluten oftare blir korrekta, vilket måste ligga in alla de inblandade parternas intresse. Även ur ett systemperspektiv är det positivt om fler beslut om ersättning blir korrekta.

Att tillämpningen blir enklare framhävs av flera aktörer som en tydlig positiv effekt av att använda schabloner för att beräkna ideell ersättning för personskada. Det ligger även i försäkringsbolagens intresse att förenkla skaderegleringen eftersom mindre resurser då krävs för att beräkna ersättningen, vilket är nära kopplat till administrationskostnaderna som behandlas i nästa avsnitt.

5.3 Minskade administrationskostnader

Om tillämpningen av de regler som bestämmer ersättningen är enkel gör det att mindre resurser behövs för att bestämma ersättningen och därmed blir administrationskostnaderna mindre. Frågan om storleken på administrationskostnaderna är framför allt intressant för de fall det är försäkringsbolag som reglerar skadorna.

Som tidigare har beskrivits ändrades ersättningen för olägenheter i övrigt genom 2001 års lagändring till att den ersättning som tidigare lämnats schablonmässigt numera ersätts genom schablonerna för lyte och men. Den särskilda posten omfattar särskilda olägenheter, vilket är ett snävare begrepp.¹⁰⁶ Utredarna uttryckte i propositionen att denna ändring leder till ökad schablonisering, vilket i sin tur leder till minskade administrationskostnader vid skaderegleringen.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Se avsnitt 2.5.

¹⁰⁷ Prop. 2000/01:68 s. 63.

I samma proposition föreslås ersättningen för nära anhörigs död kodifieras i SkL och där förs en diskussion om principerna för den nya bestämmelsen. Redan i första stycket framhålls att reglerna inte får leda till att det blir för höga administrationskostnader i skaderegleringen.¹⁰⁸ Denna aspekt beaktades alltså vid båda de två större ändringarna som föreslogs i 2001 års proposition, nämligen vid ändringen av olägenhetsbestämmelsen samt vid införandet av bestämmelsen om ersättning för anhörigs död.

Det kan antas att det finns en korrelation mellan enkelhet i tillämpningen och minskade transaktionskostnader genom att ju mer schabloniserad ersättningen är desto mindre resurser krävs för att fastställa ersättningen som ska utgå. Mot bakgrund av att försäkringsbolagen är experter på denna tillämpning kan det finnas en punkt där ytterligare förenkling inte längre leder till minskade transaktionskostnader.

Omfattningen av administrationskostnaderna är av stort intresse för försäkringsbolagen eftersom dessa kostnader hamnar på dem och därmed har en ökning respektive minskning betydelse för försäkringsbolagets ekonomi. Försäkringsbolagens intresse är i förlängningen även försäkringskollektivets intresse eftersom försäkringsbolagens administrationskostnader påverkar premien för de som tecknar försäkringarna. Omfattningen av administrationskostnaderna har dock inte någon större betydelse för den skadelidande utöver att det är positivt för den skadelidandes möjlighet till rehabilitering om ersättningen lämnas snabbt och utan tvist.¹⁰⁹

5.4 Alla skadelidande med samma invaliditetsgrad drabbas lika

Ytterligare ett argument för att ersättningen ska beräknas genom tillämpning av schabloner har framförts i propositionen från 2001. Utredarna uttrycker, i förhållande till ersättningen för lyte och men, att de fysiska och psykiska besvären som följer av en skada i stort sett drabbar de skadelidande lika, oavsett socialsituation och livsbetingelser i övrigt. Man menar därför att det är lämpligt att använda schabloner för dessa typer av skador.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ Prop. 2000/01:68 s. 33.

¹⁰⁹ Se avsnitt 5.2.

¹¹⁰ Prop. 2000/01:68 s. 26 f.

Argumentet innebär att de som har bedömts ha samma invaliditetsgrad drabbas lika av skadan men i vad detta antagande har sin grund eller vad det bygger på redovisas inte. Det kan dock uppfattas som en viktig utgångspunkt för att det ska vara möjligt att behålla den schabloniserade ersättningen för lyte och men som den ser ut. Om lagstiftaren istället hade fört fram ett motsatt antagande, dvs att det kan förväntas att skadan drabbar olika beroende på t.ex. social status, familjesituation och om den skadelidande tvingas byta yrkeskarriär, hade det inte blivit en logisk slutsats att behålla den schabloniserade ersättningen utan möjlighet att ta hänsyn till dessa faktorer. För att kontrastera utredarnas antaganden kan en motsatt utgångspunkt lyftas fram. Hellner menar att den person som är missanpassad till samhället drabbas hårdare av konsekvenserna av en skada än den som är socialt välanpassad.¹¹¹ Mot bakgrund av att det finns andra uppfattningar är det särskilt anmärkningsvärt att detta antagande görs i propositionen utan en redovisning av grunderna för det. Eftersom uttalandet i propositionen bygger på att de nämnda faktorerna inte alls påverkar följderna av skadan kan det antas att detta inte heller är faktorer som kan göra att tillämpningen i det enskilda fallet går utöver schablonen.

Det ligger i den skadelidandes intresse att faktorer som påverkar i vilken omfattning den skadelidande besväras av skadan kan beaktas vid ersättningens beräkning för att den skadelidande ska ha möjlighet att få en högre ersättning än vad schablonen ger om det är fråga om en ovanligt svår skada. Särskilt viktigt kan det antas vara för de skadelidande att begränsande antaganden inte görs i förarbetsuttalanden vilka är starkt normerande för tillämpningen. Utredningens antagande kan dock vara en förutsättning för att över huvud taget kunna skapa schabloner som underlättar rättstillämpningen.

5.5 Ersättningen ska bestämmas efter besvärens svårhet

I kontrast till argumentet i föregående avsnitt om att en skada drabbar alla skadelidande lika kan argumentet i detta avsnitt antas ha en motsatt utgångspunkt, nämligen att en skada, eller i vart fall en skadehändelse, inte drabbar alla skadelidande lika. Vid införande av rätten till anhörigersättning i SkL presenteras ett resonemang i propositionen angående om ersättningen ska lämnas som ersättning för personskada, i enlighet med HD:s praxis, eller om ersättningen istället ska lämnas för sorg och saknad. Utredarna menar att en sådan principiellt ny del i

---

¹¹¹ Hellner och Radetzki (2018), s. 357.

svensk rätt skulle innebära att ersättning lämnas med ett standardiserat belopp. Ett argument som förs fram i propositionen för valet att ersättningen till anhöriga ska lämnas som ersättning för personskada är att det är ”rimligt att skadeståndet bestäms efter besvärens svårhet i det enskilda fallet, låt vara efter schabloner, och att den skadelidande kan få full ersättning”.¹¹²

Så som anhörigersättningen är utformad lämnas ersättning med fastställda belopp och svårheten av den enskildes besvär beaktas endast i de fall då det finns utredning som visar att besvären är ovanligt omfattande och överstiger vad ersättningen är tänkt att täcka. I sådana fall ska ersättningen bestämmas till ett högre belopp. Av de fall som behandlats i HD är det endast ett fåtal fall där ersättningen har bestämts till ett annat belopp än det schabloniserade. Mot bakgrund av att endast fall där omständigheterna är lämpliga för prejudikat blir föremål för HD:s prövning, kan det antas att en större andel av de fall som prövas av försäkringsbolagen, skadeprövningsnämnderna och underinstanserna leder till att ersättningen bestäms till ett belopp som avviker från schablonen.

En fråga som kan ställas är vilken betydelse detta argument egentligen haft i utvecklingen av den schabloniserade ersättningen vid anhörigs död. Det är av principiell betydelse att ersättningen kan anpassas efter besvärens svårhet, vilket inte hade varit möjligt om ersättningen skulle lämnas som sorg och saknad enligt utredningens mening. Argumentet verkar därutöver inte ha haft någon större inverkan på utformningen av ersättningen eftersom ersättning betalas ut med i förväg fastställda belopp som endast i begränsad omfattning beaktar individuella omständigheter.

Argumentet är hämtat ur övervägandena som ligger bakom regleringen av anhörigersättningen men om argumentet istället analyseras i förhållande till andra schabloner kan andra slutsatser dras. Ersättningsbeloppet för sveda och värk samt lyte och men som bestäms enligt Trafikskadenämndens tabeller är i mycket stor utsträckning beroende av svårheten av besvären i det enskilda fallet. För sveda och värk baseras ersättningen på sjukskrivningens längd och vilket typ av vård den skadelidande får. Vid ersättning för lyte och men är det bland annat den medicinska invaliditeten och ärens svårhet som är avgörande för ersättningens storlek. Argumentet kan därför antas ha haft större betydelse vid utformningen av dessa ersättningar.

---

¹¹² Prop. 2000/01:68, s. 35.

Den skadelidande har ett intresse av att ersättningen ska motsvara svårheten på skadan, i vart fall att den skadelidande inte får mindre ersättning än andra personer med mindre allvarliga skador. Det kan dock anses ligga i den skadelidandes intresse att det finns en generös schabloniserad ersättning där det inte krävs bevisning om skadans förekomst och omfattning eftersom det gör att alla skadelidande ersätts med det fastställda beloppet utan krav på exempelvis läkarintyg.

Det ligger i den skadeståndsskyldiges intresse att ersättningen inte bestäms till ett belopp som är högre än vad som kan anses motsvara svårheten av skadan. Här kan anhörigersättningen sättas i förhållande till ersättningen som lämnas enligt tabellen för sveda och värk. Avseende anhörigersättningen kan det finnas en uppfattning om att många av de skadelidande får en högre ersättning än om ersättningen bestämts enligt tabellen för sveda och värk. Även här har bevislättningen för anhörigersättningen en avgörande betydelse eftersom det annars kan vara svårt för den skadelidande att bevisa att den akuta sjuktiden varit lång.

När det kommer till försäkringsbolagen kan de antas delvis ansluta sig till den skadelidandes intresse och delvis till den skadeståndsskyldiges intresse. Det finns såklart ett intresse hos försäkringsbolagen att inte lämna mer ersättning än vad som motsvarar skadans svårhet men samtidigt kan det leda till höga administrationskostnader att i varje fall utreda de anhörigas psykiska besvär. Försäkringsbolagens intresse kan därmed tillvaratas på olika sätt i förhållande till de individuella besvären hos gruppen skadelidande.

5.6 De ideella skadorna kan inte värderas objektivt

Ett argument med en principiell utgångspunkt är utredarnas argument i 2001 års proposition om att det är ”naturligt” att ersättningen bestäms mer schablonmässigt vid ideella skador jämfört med vid ekonomiska skador. Utgångspunkten är principen om full ersättning som utredarna menar fortfarande ska gälla i svensk skadeståndsrätt men som blir problematisk i förhållande till de ideella skadorna eftersom det inte går att bestämma ersättningen utifrån objektiva faktorer som vid ekonomisk skada.¹¹³ Det är därför svårt att komma fram till en ersättning vid ideell skada som skulle innebära full ersättning för den skadelidande. Det kan

---

¹¹³ A.prop, s. 60 f.

snarare vara så att parterna har olika uppfattning om vilken ersättningsnivå som skulle motsvara full ersättning för den skadelidande. Av propositionen framgår även att tillämpning av schabloner gör att godtycklig bestämning av ersättningar undviks.¹¹⁴

I detta resonemang om argumentets innebörd ska uppmärksammas hur utredarna valt att formulera argumentet. Min grundläggande uppfattning om juridiken är att den är skapad och utvecklad av oss människor och att rätten därmed är en slags social konstruktion som vi alla förhåller oss till. Med en sådan uppfattning blir det svårt att förstå på vilket sätt utredarna menar att det är ”naturligt” att en juridisk fråga ska lösas på ena eller andra sättet när det inte finns något i juridiken som är naturligt. Argumentet hade blivit mer övertygande om propositionen istället hade innehållit en faktisk motivering. Man kan till exempel tänka att det behöver finnas bestämda nivåer för den ideella ersättningen eftersom det inte går att räkna ut hur stor skadan varit och att det därför kanske är den enda praktiskt möjliga och rättssäkra lösningen.

Det faktum att det inte på ett objektivt sätt går att värdera den ideella skadans omfattning och därmed vad som är full ersättning kan vara problematiskt för alla parter eftersom det leder till en osäkerhet som dock i viss mån måste anses avhjälpd genom skapandet av schabloner som fastställer hur skadorna ska värderas. Det kan antas vara viktigt för den allmänna acceptansen bland skadelidande att ersättningsnivåerna förhåller sig till varandra på ett rimligt sätt utan att det uppfattas som att vissa skador prioriteras framför andra, i vart fall i förhållandet mellan ideella personskador vilka kan anses låga i förhållande till andra typer av skador.

5.7 Det är möjligt att rättssäkert skapa och tillämpa schabloner

Ytterligare ett argument som kan sägas ha en principiell utgångspunkt återfinns i rapporten till Whiplashkommissionen där författarna kortfattat argumenterar för att det är möjligt att rättssäkert skapa och tillämpa schabloner. Antagandet grundar sig på att försäkringsbolagen hanterar stora mängder med skador vilket ger erfarenheter som möjliggör utveckling och ökad användning av schabloner i den praktiska skaderegleringen.¹¹⁵ Därutöver saknas dock

---

¹¹⁴ A.prop, s. 60 f.

¹¹⁵ Kleineman och Schönning (2005), s. 3.

resonemang som underbygger argumentet eller en förklaring om vad författarna i detta sammanhang menar med begreppet rättssäkerhet.

Det ligger i alla parterns intresse att schablonerna är skapade och tillämpade på ett rättssäkert sätt eftersom de principer som begreppet rättssäkerhet ofta omfattar kan antas ha många positiva effekter på det rättsliga systemet i allmänhet och på fastställandet av ersättning för ideell personskada i synnerhet. Förutsebarhet, likabehandling, legalitet och effektivitet är några av de begrepp som ofta kopplas till rättssäkerhet – ett begrepp som dock saknar en entydig definition.¹¹⁶ Rättssäkerhet kan anses vara av störst intresse för den skadelidande mot bakgrund av att de principer som innefattas i begreppet rättssäkerhet har stora positiva effekter för den skadelidande. Exempelvis kan en rättssäker process innebära att den skadelidande har möjlighet att förutse på vilka grunder ersättningen beräknas samt att den skadelidande behandlas utifrån tanken om likhet. Om schablonerna inte kan skapas och tillämpas på ett rättssäkert sätt drabbar det inte bara den enskilde skadelidande utan det riskerar att även drabba försäkringsbolagen genom att förtroendet och förståelsen från de skadelidande minskar. För försäkringsbolagen är förtroende från skadelidande och kunder oerhört viktigt och därför skulle bristande rättssäkerhet kunna slå hårt mot bolagen.

Kanske är det i många fall så att rättssäkerhet endast blir föremål för diskussion i situationer när det finns anledning att ifrågasätta om en juridisk lösning är rättssäker. Det skulle kunna vara en anledning till att detta argument inte har förekommit på fler ställen i det material som analysen grundar sig på.

---

¹¹⁶ Nationalencyklopedin, *Rättssäkerhet*.

6 Slutsatser och avslutande reflektioner

6.1 Schablonerna

Ideell ersättning för personskada ska enligt SkL omfatta ersättning för sveda och värk, lyte och men samt särskilda olägenheter. För dessa tre lagstadgade ersättningsposter har det utvecklats schabloner som tillämpas för att beräkna hur stor ersättning den skadelidande har rätt till. Att utvecklingen av schablonerna har skett av olika aktörer har påverkat hur utvecklingen har sett ut och givetvis hur schablonerna är konstruerade. Till följd av att schablonerna är konstruerade på olika sätt och är tänkta att ersätta olika typer av besvär sker beräkningen av ersättningen på olika sätt enligt de respektive schablonerna. För att förstå vilken schablon som ska tillämpas vid ersättning för vissa besvär eller skador kan det vara värdefullt att förstå vilken av de lagstadgade ersättningsposterna som schablonerna är knutna till.

Det kan tänkas att problem kan uppstå när flera schabloner kan ge rätt till ersättning jämte varandra. Sådana problem kan uppkomma i situationer där det är fråga om att lämna ersättning för sveda och värk och fler än en av schablonerna är tillämplig. Det kan bli aktuellt exempelvis om en passagerare i en bil drabbas av fysiska skador i en bilolycka och föraren, som är passagerarens man, avlider till följd av skadorna. Då kan passageraren ha rätt till ersättning både genom Trafikskadenämndens tabell för sveda och värk samt genom reglerna om anhörigersättning. Är det dessutom så att den skadade passageraren var gravid och drabbades av missfall till följd av trafikolyckan kan även ersättning vid missfall aktualiseras. Utgångspunkten är dock att ersättning för sveda och värk för samma akuta sjuktid, alltså samma period, inte utges flera gånger med grund i olika schabloner.

Problem kan även uppstå när det inte tydligt framgår vad schablonen är tänkt att ersätta i förhållande till ersättningsposterna i SkL. Ett sådant exempel är ersättning vid missfall där det inte enkelt framgår av Trafikskadenämndens tabell att schablonen kan tillämpas vid sidan av exempelvis schablonerna för sveda och värk samt men. Den informationen finns i Missfallsrapporten vilken inte är särskilt lättillgänglig. Det är även intressant att argumenten i Missfallsrapporten i stor omfattning innebär en jämförelse med anhörigersättningen, trots att den ena ersätter själva förlusten och den andra sveda och värk.

Vissa av schablonerna har stort utrymme för att individuell hänsyn kan beaktas vid bestämningen av ersättningsbeloppet medan andra tillämpas genom att ersättningen bestäms till ett fastställt belopp som är samma för alla skadelidande. Hur stort utrymmet är för beaktande av individuell hänsyn påverkar vilken utredning den skadelidande behöver presentera för att visa sin rätt till ersättning på en viss nivå. Vilken utredning som behöver presenteras för att visa sin rätt till ersättning kan även antas ha stor betydelse för den skadelidandes möjlighet att faktiskt få ersättning för sina besvär.

Vid en jämförelse mellan anhörigersättningen och ersättningen för missfall kan det konstateras att den förra innefattar en bevislätnadsregel som innebär att de anhöriga inte behöver visa att de har drabbats av en personskada. Avseende ersättningen för missfall finns inte motsvarande bevislätnad vilket innebär att kvinnan behöver visa dels att hon var gravid, dels att missfallet skett till följd av en handling som ger rätt till ersättning. För det första kriteriet ska anses vara visat kan det exempelvis behövas journaler från ett läkarbesök före den skadegörande händelsen där kvinnan testat positivt på ett graviditetstest. För det andra kriteriet krävs det att det på något sätt går att visa ett samband mellan handlingen och missfallet. Mot bakgrund av att missfall är vanligt av andra orsaker än genom handlingar som ger rätt till ersättning, kan det vara svårt att visa att missfallet skett till följd av handlingen och inte haft en annan orsak. Särskilt svårt måste det vara att visa ett sådant samband när missfallet sker tidigt i graviditeten eftersom missfall är än vanligare då.¹¹⁷ Sambandsproblem är vanliga även vid andra typer av skador,¹¹⁸ men blir extra svåra i fråga om missfall. Eftersom bevisbördan ligger på den skadelidande kommer det drabba denne om tillräcklig bevisning inte presenteras.¹¹⁹

Endast anhörigersättningen ger en rätt till ersättning för de som inte själva skadats direkt av skadehändelsen, utan istället genom underrättelsen av att deras anhöriga har dödats, men det motsatta är dock utgångspunkten i skadeståndsrätten. I analysen beskrevs ett förhållande mellan anhörigersättningen och ersättningen vid missfall avseende vilka personer som har rätt till ersättning och där en viss otillfredsställelse kan uppmärksammas eftersom alla de som

---

¹¹⁷ 1177 Vårdguiden, *Missfall*.

¹¹⁸ Jfr Randquist m.fl. (2021), s. 518.

¹¹⁹ A.a, s. 50.

drabbas av besvär till följd av ett missfall inte har rätt till ersättning.¹²⁰ Det kan ifrågasättas om det finns anledning att hålla fast vid kopplingen mellan utformningen av schablonen och när ett rättssubjekt uppstår i fråga om till vilka personer ersättning kan utgå. En sådan utgångspunkt kan bidra till att systemet förhåller sig logiskt till resten av rättssystemet men drabbar de blivande föräldrarna som nekas rätt till ersättning på grund av att missfallet endast anses vara en skada på kvinnan.

I det ersättningsrättsliga systemet prioriteras vissa skadelidande framför andra med avseende på hur mycket ersättning som den skadelidande har rätt till. En skadelidande som skadas genom en trafikolycka eller genom en arbetsskada hamnar ersättningsrättsligt i en bättre position jämfört med den som drabbas av en skada genom att ramla i sitt badkar.¹²¹ Mot bakgrund av utformningen av schablonerna kan en sådan obalans uppmärksammas med avseende på vilken schablon som är tillämplig. Bevislätnadsregeln i anhörigersättningen är ett sådant exempel där de anhöriga som drabbas kan anses prioriterade framför andra skadelidande med motsvarande psykiska besvär men som uppkommit till följd av en annan typ av skadehändelse eftersom det blir svårare att få rätt till ersättning om det ställs höga krav på den skadelidandes bevisning.

Vid en jämförelse kan en av skillnaderna mellan ersättning för kränkning och ersättning för personskada vara att kränkningersättningen bestäms objektivt och personskadeersättningen subjektivt med hänsyn till den skadelidandes faktiska besvär efter skadehändelsen. Flera av de i uppsatsen behandlade schablonerna¹²² fastställs utan hänsyn till individuella omständigheter och i detta avseende kan personskadeersättningen anses mycket närliggande kränkningersättningen¹²³. Det gäller i synnerhet för ersättningen som fastställs enligt Brottsoffermyndighetens praxis mot bakgrund av att ersättningen då bestäms främst efter vilket brott det varit fråga om.

För att den skadelidande ska ha en praktisk möjlighet att få ytterligare ersättning måste det vara mycket tydligt vad som ingår i schablonersättningen och i vilka situationer den

---

¹²⁰ Avsnitt 4.7.

¹²¹ Hellner och Radetzki (2018), s. 49.

¹²² Anhörigersättning, ersättning vid missfall samt Brottsoffermyndighetens ersättning för sveda och värk.

¹²³ Kränkningersättning beräknas enligt 5 kap. 6 § SkL.

skadelidande har så allvarliga skador att det föranleder en rätt till ytterligare ersättning utöver schablonen. Andersson menar att det finns vad han kallar schablonfrågans dubbla dilemma, vilket handlar om att schablonerna tillsammans bildar en helhet. ”Å ena sidan är möjligheten till avvikelser från de fasta schablonsummorna en viktig säkerhetsventil – för att rätten inte ska bli alltför statisk och stel. Å andra sidan får emellertid avvikelserna inte bli för många och heterogena, utan måste hållas inom vissa begränsade nivågrupperingar – för att rätten inte ska bli alltför löslig och svårtillämpad.”¹²⁴ Uttalandet sätter fingret på en problematik som framträder vid en nära granskning av schablonerna för ersättning för ideella personskador.

6.2 Argumenten

Genom den materialsökning som har genomförts har det identifierats sex argument som har framförts i förarbeten, i domar av HD, av Trafikskadenämnden samt i doktrin och juridiska artiklar. I det material som undersökningen grundar sig på har inte funnits någon aktör som argumenterar emot användningen av schabloner, vilket tyder på att det finns en stor enighet om att schabloner är ett lämpligt verktyg för att beräkna ersättningen på. Det bör dock återigen uppmärksammas att undersökningen inte haft ambitionen att vara heltäckande genom att fånga in alla argument och alla aktörer samt att kedjesökning kan leda till en sådan brist.

Att tillämpningen blir enklare och snabbare genom användning av schabloner är det argument som har förekommit flest gånger i det undersökta materialet samt har framförts av flest olika aktörer. Enkelhet och snabbhet vid tillämpning är därmed en grundbult vid utformningen av schabloniserade ersättningar och kommer mest troligt även fortsättningsvis ha stort inflytande över utvecklingen. Argumentet att de ideella skadorna inte kan värderas objektivt kan även anses vara av grundläggande betydelse för att ersättningen för ideell personskada över huvud taget har schabloniserats i så stor utsträckning. För försäkringsbolagen är det särskilt viktigt att administrationskostnaderna hålls låga vilket flera aktörer har påpekat är en positiv effekt av användning av schabloner.

Argumentet om att en skada drabbar alla skadelidande med samma invaliditetsgrad lika respektive att ersättningen ska bestämmas efter besvärens svårhet kan sägas ha motsatta utgångspunkter men båda kan kopplas till hur schablonerna utformats avseende utrymmet för

---

¹²⁴ Andersson (2014), s. 20.

hänsyn till individuella faktorer. Med utgångspunkt i det förra argumentet bör schablonerna i hög grad innebära att i förväg fastställda belopp utges till de skadelidande medan en utgångspunkt i det senare argumentet leder till att schablonerna bör innehålla riktlinjer men vara anpassningsbara till den variation av effekter av skador som kan uppstå.

Att det är möjligt att rättssäkert skapa och tillämpa schabloner för ersättning av personskador framfördes endast en gång i det undersökta materialet. Inom andra rättsområden är rättssäkerheten något som diskuteras intensivt men det har inte samma betydelse inom personskaderätten, vilket kanske beror på att det är ett rättsområde som ger förmåner till enskilda istället för att ha negativ påverkan som inom exempelvis straffrätten och skatterätten.

De flesta argument har kunnat kopplas till flera parter intressen. Argumentet om att användning av schabloner leder till minskade administrationskostnader kopplades framför allt till försäkringsbolagens intresse av en ekonomiskt effektiv skadereglering. Analysen har dock skapat uppfattningen att de skadelidandes intressen generellt sett har beaktats i större utsträckning jämfört med övriga parter intressen. Anledningen till det skulle kunna vara, förutom att de faktiskt har beaktats i större utsträckning av aktörerna, att det är lättare att identifiera den skadelidandes intressen och koppla de samman med argumenten.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Proposition 1975:12, *Regeringens proposition med förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207) m.m.*

Proposition 2000/01:68, *Ersättning för ideell skada.*

Statens offentliga utredningar

SOU 1995:33, *Ersättning för ideell skada vid personskada.*

SOU 2021:64, *Ersättning till brottsoffer.*

Övrigt

Finansinspektionen, Rapport 2003:1, *Stärkt skydd för trafikskadade – åtgärder och förslag.*

Brottsoffermyndigheten, *Referatsamling 2020.*

Avgöranden

HD

NJA 1992 s. 740.

NJA 1993 s. 41 I och II, *Anhörigersättning vid mord I-II.*

NJA 1996 s. 377, *Anhörigersättning vid grov vårdslöshet.*

NJA 1996 s. 509.

NJA 1999 s. 632, *Anhörigersättning vid vållande till annans död.*

NJA 2000 s. 521, *De presumerade psykiska besvären.*

NJA 2004 s. 26, *Anhörigersättningen vid uppsåtligt dödande.*

NJA 2005 s. 327.

NJA 2005 s. 919.

NJA 2006 s. 181, *Anhörigersättning vid mordförsök.*

NJA 2006 s. 738, *Schablonersättning vid grov vårdslöshet.*

NJA 2007 s. 953, *Schablonersättning vid förlust av flera anhöriga.*

NJA 2017 s. 1208, *Den schabloniserade anhörigersättningen.*

NJA 2019 s. 1064, *Skadestånd efter övernattningen*.

NJA 2021 s. 46, *Särborna*.

NJA 2021 s. 746, *Chicken-racet*.

Trafikskadenämnden

Trafikskadenämndens cirkulärreferat nr 2/1995.

Litteratur

Andersson, H, *Gränsproblem i skadeståndsrätten, Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer – Bok II*, Iustus förlag, 2013.

Andersson, H, *Den mångfacetterade diskursen kring anhörigersättning – en metodologisk studie av pragmatisk rättsutveckling*, Juridisk Tidskrift nr 1 2013/14.

Andersson, H, *Ersättningsproblem, Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer – Bok III*, Iustus förlag, 2017.

Bengtsson, B, och Strömbäck, E, *Skadeståndslagen, en kommentar*, Juno version 7, Norstedts Juridik, 2021.

Carlsson, M, *Arbetskada. Samspelet mellan skadestånd och andra ersättningsordningar*, Jure Förlag, 2008.

Hellner, J, och Radetzki, M, *Skadeståndsrätt*, tionde upplagan, Norstedts Juridik, 2018.

Kleineman, J, och Schönning, O, *Ökad användning av schabloner i personskaderegleringen – ett förslag. Rapport till Whiplashkommissionen*, 2005.

Randquist, M, m.fl, *Ersättning vid personskada*, Studentlitteratur, 2021.

Sandgren, C, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare. Ämne, material, metod och argumentation*, fjärde upplagan, Norstedts Juridik, 2018.

Strömbäck, E, och Bernerfalk, H, *Trafikskadelagen. Ersättning vid trafikskada*, nionde upplagan, Norstedts Juridik, 2019.

Internetkällor

1177 Vårdguiden, *Missfall*. Hämtad 2022-05-05 från <https://www.1177.se/barn--gravid/graviditet/avbruten-graviditet/missfall/>

Nationalencyklopedin, *Rättssäkerhet*. Hämtad 2022-05-08 från <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/r%C3%A4ttss%C3%A4kerhet>.

Polismyndigheten, *Minskat antal omkomna i vägtrafiken*. Hämtad 2022-05-01 från <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2022/januari/minskat-antal-omkomna-i-vagtrafiken/>

Svensk Försäkring, *Dödade och skadade i trafiken*. Hämtad 2022-05-01 från <https://www.svenskforsakring.se/statistik/trafik--och-motorforsakring/dodade-och-skadade-i-trafiken/>

Trafikskadenämnden, *Om oss*. Hämtad 2022-04-23 från <https://www.trafikskadenamnden.se/om-oss/>

Övriga källor

Trafikskadenämnden, *Rapport från 2019 års arbetsgrupp för översyn av ersättning för missfall*, 2021.

Trafikskadenämnden, *Cirkulär 2–2022*.